

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta, Ústav translatologie

Bakalářská práce

Mezikulturní komunikace: čeština a němčina pro překlad a tlumočení

/ Interkulturelle Kommunikation: Übersetzen und Dolmetschen

Tschechisch-Deutsch

Kateřina Šubrtová

Komentovaný překlad: Widerstand und Opposition in zwei deutschen Diktaturen 1933–1989. Konrad-Adenauer-Stiftung e. V. Online. Handreichungen zur Politischen Bildung, 27. Vybrané kapitoly.

Annotated Translation: Widerstand und Opposition in zwei deutschen Diktaturen 1933–1989. Konrad-Adenauer-Stiftung e. V. Online. Handreichungen zur Politischen Bildung, 27. Selected Chapters.

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Petře Mračkové Vavroušové, Ph.D., za její cenné rady a čas věnovaný našim konzultacím. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Monice Žárské za její poradenství v oblasti německého církevního odboje a Dr. Astrid Winter za pomoc s překladem citátů. Poděkování patří taktéž mé rodině za jejich psychickou podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

v Praze

.....

Kateřina Šubrtová

Abstrakt

Předmětem této bakalářské práce je komentovaný překlad dvou zkrácených kapitol německého textu *Widerstand und Opposition in zwei deutschen Diktaturen 1933–1989*, vydaného Nadací Konrada Adenauera. Text pojednává o německém odboji v dobách nacismu a socialismu v rozmezí let 1933 až 1989. Cílem je vytvořit funkčně ekvivalentní překlad splňující podmínky stanovené v hypotetické překladatelské zakázce. Součástí práce je kromě samotného překladu překladatelský komentář, jenž obsahuje překladatelskou analýzu dle Ch. Nordové, popis hypotetické zakázky, překladatelských metod, dále typologii překladatelských problémů či popis výrazových a překladových posunů. Práce rovněž přikládá výchozí text a tabulku vybraných názvů a zkratk užívaných v překladu.

Klíčová slova: komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské metody, překladatelské problémy, výrazové posuny, překladové posuny, odboj, nacismus, socialismus, Německá demokratická republika, Spolková republika Německo

Abstract

The subject matter of this bachelor thesis is an annotated translation of two shortened chapters of the German text *Widerstand und Opposition in zwei deutschen Diktaturen 1933–1989*, published by the Konrad Adenauer Foundation. The text discusses the German resistance groups formed during the Nazi and socialist regime in the years between 1933 and 1989. The aim of the thesis is to produce a functionally equivalent translation which fulfils the conditions described in the hypothetical translation order. In addition to the translation itself, the thesis includes a translation commentary with a translation analysis according to Ch. Nord, a description of the hypothetical order, translation methods, a typology of translation problems and a description of expressive and translation shifts. The translator also attaches the source text and a table of selected names and abbreviations used in the translation.

Keywords: annotated translation, translation analysis, translation methods, translation problems, expressive shifts, translation shifts, resistance movement, Nazism, socialism, German Democratic Republic, Federal Republic of Germany

Obsah

1	Úvod	5
2	Překlad	6
3	Překladatelský komentář	21
3.1	Překladatelská analýza.....	21
3.1.1	Vnětextové faktory.....	21
3.1.2	Vnitrotextové faktory	26
3.1.3	Účinek	32
3.2	Hypotetická zakázka	33
3.3	Překladatelská metoda.....	34
3.4	Typologie překladatelských problémů	35
3.4.1	Lexikální rovina	35
3.4.2	Morfologická stránka	47
3.4.3	Syntaktická stránka	51
3.4.4	Stylistická stránka	56
3.4.5	Pragmatická stránka	62
3.5	Výrazové a překladové posuny	65
3.5.1	Výrazové posuny.....	65
3.5.2	Překladové posuny	66
3.5.3	Intelektualizace	67
4	Závěr	69
5	Literatura.....	70
5.1	Primární literatura.....	70
5.2	Sekundární literatura.....	70
6	Přílohy	77
6.1	Glosář	77
6.2	Výchozí text	79

1 Úvod

Tato bakalářská práce přináší komentovaný překlad do češtiny dvou zkrácených kapitol z německé publikace *Widerstand und Opposition in zwei deutschen Diktaturen 1933–1989*, již vydala roku 2019 Nadace Konrada Adenauera (Konrad-Adenauer-Stiftung). Tato brožura si klade za cíl edukovat širokou německou veřejnost o odboji v dobách nacistické a socialistické diktatury v Německu 20. století. Zároveň se tak snaží podpořit myšlenku politické participace.

Bakalářská práce nejprve uvede samotný překlad publikace. Poté následuje překladatelský komentář, jenž je členěn na několik částí.

První část komentáře se věnuje překladatelské analýze výchozího textu (VT). V rámci této analýzy se specifikují vnětextové a vnitrotextové faktory spolu s účinkem textu na adresáta. Text bude zároveň zařazen do příslušného funkčního stylu.

Poté překladatel představí hypotetickou překladatelskou zakázku, v jejímž rámci by český překlad vznikl. Práce také popíše překladatelské metody, které je vhodné použít pro překlad VT.

V další části komentáře překladatel rozebere typologii překladatelských problémů, které se objevily v samotném procesu překladu. Celkově budou popsány překladatelské problémy na úrovni lexikální, morfologické, syntaktické, stylistické a pragmatické.

V poslední části komentáře překladatel představí překladové a výrazové posuny, jež vznikly v procesu překládání, a jejich možný výskyt v překladu.

Závěr shrne výsledky této bakalářské práce a nejdůležitější poznatky z překladatelského komentáře. V přílohách práce je taktéž uveden glosář vybraných názvů a zkratk objevujících se v překladu. Dále překladatel přikládá zkrácenou verzi výchozí publikace, která je předmětem překladu.

2 Překlad

1 Německý odboj a opozice v době nacistické diktatury

Axel Smend

- 5 Po skončení první světové války se v listopadu roku 1918 musela nově vzniklá německá parlamentní demokracie vypořádat s protestními hnutími a dalšími problémy. Tzv. Výmarskou republiku formovaly v prvních letech její existence pokusy o puče a hospodářské krize. Podmínky Versailleské smlouvy, jež vyjednali nepřátelé Německa, navíc představovaly pro stát fyzickou a psychologickou zátěž. Mnoho úředníků bylo stále ještě protirepublikánského cítění,
- 10 zároveň však i velká část obyvatel postrádala vůli se zodpovědně podílet na politickém dění v republice.

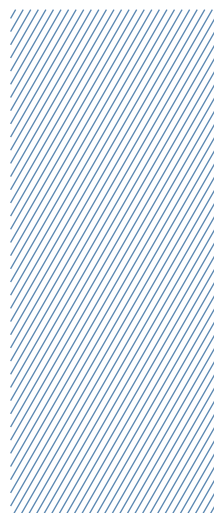
Krátkou fází stability ukončila světová hospodářská krize z roku 1929. Vzhledem k této krizi se prokázalo, že vládnoucí strany nebyly schopné utvořit stabilní koalice a dostát svým politickým povinnostem. Tato situace se stala živnou půdou pro nástup radikálních pravicových

- 15 i levicových politických stran. Mezi obyvateli zaznívala přání, která volala po opětovné velikosti německého národa, a antisemitské přesvědčení spolu s ochotou se podřídít autoritářskému vedení, čehož se obratně chopila národně socialistická (nacistická) strana NSDAP. Demagogické formulace NSDAP měly velký vliv na mnoho skupin obyvatelstva, ačkoliv obsahovaly mnohé nepravdy. Její politický program prostupoval nacionalismus
- 20 a antisemitismus. Jakmile byl zvolen předseda NSDAP Adolf Hitler říšským kancléřem, ihned využil svou politickou moc ke zřízení politické diktatury.

*(Zleva doprava:)
Joseph Goebbels, Adolf Hitler
a Rudolf Heß při volební
manifestaci, Berlín r. 1933.*

25

Odboj a opozice ve dvou německých diktaturách: 1939–1989

Dne 24. března 1933 byl prosazen tzv. zmocňovací zákon, který odebral německému parlamentu rozhodovací pravomoc. Na jeho základě se zavedla nucená kontrola zemí Výmarské republiky, politických stran, odborů, spolků, veřejných služeb a médií. V tuto chvíli začalo pronásledování odpůrců systému spolu s represivními opatřeními a akcemi proti

30 Židům. Tímto způsobem se bojkotovaly židovské obchody a židovským právníkům, lékařům a umělcům byla omezena profesní činnost. Situaci výrazně vyostřily tzv. norimberské zákony z roku 1935, jež velmi silně zasahovaly do osobní sféry Židů a v tuto chvíli je i oficiálně vylučovaly z veřejného života. Část norimberských rasových zákonů tvořil mimo jiné zákon o ochraně německé krve a německé cti, který zakazoval sňatek či intimní vztah mezi Židy

35 a osobami „německé nebo druhově příbuzné krve“. Pronásledování Židů se poté nejvíce vystupňovalo během státem řízeného pogromu z 9. listopadu 1938: třicet tisíc Židů bylo dočasně zadrženo, více než sto lidí zabito, zapalovaly se synagogy, rabovaly ochody a ničily se židovské hřbitovy. Obětí rasové nenávisti se stali nejen Židé, ale i mnoho lidí s tělesným či duševním postižením.

40 *Od jara r. 1933 vyzývali nacisté k bojkotu židovských obchodů.*

(„Němci! Chraňte se, nenakupujte u Židů.“)

Po vypuknutí druhé světové války 1. září 1939 se bezprecedentní barbarství ještě prohloubilo – nacisté páchali nejen četné válečné zločiny, ale pronásledování Židů se
45 rozšířilo i do oblastí obsazených Německem. Na konferenci ve Wannsee 20. ledna 1942 se projednávaly detaily „konečného řešení židovské otázky“, plánu rozvíjeného od roku 1941 s cílem zničit evropské Židy. Jednalo se například o tom, kdo bude mít ve své kompetenci deportace a genocidu, o opatřeních nutných pro jejich provedení a o určení místa a času průběhu. Systematickým, státem řízeným masovým vyvražďováním v pracovních
50 a koncentračních táborech (KT) bylo v Evropě zabito asi šest milionů Židů.

*Příjezd maďarských Židů do vyhlazovacího tábora
Osvětim-Březinka (německy Auschwitz-Birkenau) v červnu 1944.*

Poté, co se NSDAP dostala k moci, projevovale většina Němců z nacismu nadšení; jedni se přizpůsobili, druzí zůstali pasivní, naopak jiní – velice málo obyvatelstva – se režimu postavili
55 a využívali každé, velmi omezené příležitosti, která jim v podmínkách diktatury ještě vůbec umožnila samostatně politicky jednat. Kriminální a nehumánní charakter režimu přitom rozpoznalo mnoho odbojářů až postupem času, takže byla cesta k odboji často delším procesem.

Existovaly různorodé formy odboje: mnozí šířili informace ze zahraničních rozhlasových stanic, tiskli a rozdávali letáky.

60 Jiní pomáhali pronásledovaným Židům, válečným zajatcům či nuceně nasazeným, někteří se také pokusili zabít Hitlera, aby tak ukončili válku a jeho kriminální vládu. Mnozí naslouchali svému svědomí a jednali samostatně, jiní se přidali k uskupením, která byla mezi sebou částečně propojena, a to i přes obtíže s tím spojené, jež byly dány totalitním režimem. Široké spektrum německého odporu proti nacistické diktatuře zde shrnujeme na několika příkladech, aniž bychom si však činili nárok
65 na úplnost:

Ti neznámí

Z mnoha neznámých odbojářů by měl být jmenován sedmnáctiletý Walter Klingenbeck, jenž odposlouchával nepřátelský zahraniční rozhlas a na zdi domů či dopravní značky maloval znak vítězství jakožto symbol výhry Spojenců. Stejně tak manželé Elise a Otto Hampelovi, kteří byli popraveni za to, že pokrývali
75 chodby berlínských domů pohlednicemi s protirežimním obsahem, nebo student Robert Limpert, jenž krátce před koncem války vyzval obyvatele v bavorském
80 Ansbachu, aby vydali americkému vojsku město bez boje s cílem předejít dalšímu krveprolití. Pár hodin před osvobozením města americkými vojáky byl však Limpert na příkaz městského
85 komandanta pověšen.

Znak vítězství namalovaný Walterem Klingenbeckem. Mnichov, 28. ledna 1942.

Je také třeba vzpomenout mnoha dalších neznámých jmen osob, které se vzepřely režimu, a byly proto zavražděny: ti, co šířili letáky volající po svobodě, odmítali složit slib věrnosti Hitlerovi, falšovali průkazy, pomáhali nuceně nasazeným, pomáhali Židům a pronásledovaným nebo je schovávali.

Poslední ze jmenovaných tvořili důležitou část odboje, neboť Židé na území Německa a v okupovaných oblastech nebyli vůbec chráněni před nacistickým pronásledováním a rasovým
90

Tiší hrdinové

šlivenstvím. Tito tiší hrdinové byli i přes ohrožení sebe samých připraveni pomoci těm, kterým hrozila deportace a usmrcení. Obstarávali potravinové lístky a jídlo, falešné dokumenty, pomáhali uprchlíkům a poskytovali ubytování, eventuálně tuto pomoc zprostředkovali nebo u sebe pronásledované osoby ukrývali. Dle dnešních odhadů Židům
95 pomáhalo jen v Německé říši několik desítek tisíc lidí.

Nacisté navíc vyřadili z politického dění křesťansko-demokratickou opozici. Jelikož nacisté zastávali světonázor o své vedoucí pozici, vznesli nárok i na křesťanské církve. Tento vývoj uvítali především Němečtí křesťané (Deutsche Christen), rasistické a antisemitské hnutí orientované na vůdcovský princip, které existovalo v rámci německého protestantismu a jež mělo počátkem roku 1933 asi jeden **100** milion členů. Jejich protivníci se seskupili v roce 1933 do Ochranného sdružení farářů (Pfarrernotbund), jehož členy byli němečtí teologové Dietrich Bonhoeffer a Martin Niemöller. Tento spolek vytvořil základ Vyznávající církve, zformované roku 1934, kam patřili mimo jiné i teologové Karl Barth, Helmut Gollwitzer a mnozí další. Brzy měla Vyznávající církev celkovou podporu skoro jedné třetiny a později přibližně jedné pětiny všech cca devatenácti tisíc evangelických **105** duchovních. Roku 1934 zformulovali ve wuppertálské čtvrti Barmen tzv. Barmenské prohlášení víry, jež se svými základními teologickými vyjádřeními stavělo proti tehdejší politice, která umožňovala kontrolu nacistického státu nad církví. Přitom se však Vyznávající církev sama nepovažovala za součást protinacistického odboje.

Katolická církev se ještě před německými volbami do Říšského sněmu v roce 1933 jasně vymezila **110** proti NSDAP. Hitler ovšem oznámil, že by uzavřel konkordát mezi Vatikánem a německou vládou, která by zajistila práva katolické církve v Německu. Z tohoto důvodu katolické politické strany odhlasovaly v březnu 1933 zmocňovací zákon. Sice byla takováto smlouva 20. července 1933 uzavřena, ale nacisté se jí nedrželi. Náboženské aktivity katolických organizací byly omezeny, mimoto i výuka náboženství, a nakonec zakázány. Proto se ve všech katolických obcích předčítal oběžník **115** *S palčivou starostí* od papeže Pia XI. z března roku 1937, jenž kritizoval porušování práv církve ze strany nacistického režimu. V důsledku toho došlo k zatýkání katolických duchovních. Většina katolických biskupů poté neměla odhodlání jít do konfrontace s Hitlerovým režimem.

Dietrich Bonhoeffer s novými dospělými členy církve v pohoří Harz r. 1932. Bonhoeffer patřil k několika málo duchovním, kteří ze začátku otevřeně vystoupili proti nacistickému antisemitismu.

Berlínský dómský farář Bernhard Lichtenberg se otevřeně zastal pronásledovaných v nacistickém režimu.

Odboj a opozice ve dvou německých diktaturách: 1939–1989

Katolická i evangelická církev jako instituce nevytvořily politický odboj, který by nacistický režim ohrožoval. Státem uznávané církve vyjadřovaly svůj nesouhlas zpravidla jen v náboženských a církevních záležitostech. Pro odboj se ovšem rozhodli jednotliví zástupci obou církví, a byli vždy vystaveni riziku, že můžou být špehováni nebo jim můžou vyhrožovat, můžou být vyštvaní, zatčeni či zavražděni, tak jako byl například Dietrich Bonhoeffer, Alfred Delp, arcibiskup Michael von Faulhaber, biskup Clemens hrabě von Galen, Eugen Gerstenmaier, Bernhard Lichtenberg, biskup Konrad hrabě von Preysing a Harald Poelchau.

Bonhoeffer se takto veřejně vymezil proti nacistickému pronásledování Židů již v roce 1933 a v dubnu téhož roku v kontextu pronásledování Židů prohlásil, že je třeba „oběti lámané kolem nejen sjednotit, ale sám se do jeho paprsků i vrhnout“ (nicht nur die Opfer unter dem Rad zu verbinden, sondern dem Rad selbst in die Speichen zu fallen). V roce 1938 se připojil k odboji kolem admirála Wilhelma Canarise, velitele německé tajné služby, a navázal kontakt se zahraničními vládami. Jako teolog veřejně ospravedlňoval vraždu tyрана. V dubnu 1943 byl zatčen, bez soudního procesu zůstal ve vězení a 9. dubna 1945 byl v KT Flossenbürg zavražděn. Bernhard Lichtenberg, farář katedrály sv. Hedviky v Berlíně, se s přesvědčením zastával vězňů v KT, veřejně se modlil také za pronásledované Židy a otevřeně oponoval vraždění psychicky nemocných lidí. Poté, co byl roku 1941 zatčen a odpykal si dvouletý trest odnětí svobody, byl poslán do KT Dachau. Během transportu do tábora však těžce nemocný Lichtenberg zemřel.

V polovině třicátých let se v Berlíně scházeli muži a ženy z různých sociálních poměrů na přátelských, diskuzních večerech. Byli rozdílných povolání a zastávali nejrůznější politická přesvědčení a světonázory. Spadalo sem asi sto padesát osob. Všechny je pojilo nepřítelství vůči nacismu, někteří sympatizovali s komunismem. Pomáhali pronásledovaným osobám, šířili letáky, organizovali vylepování cedulek, propojovali se s jinými odbojovými skupinami, hledali další odpůrce režimu v závodech a institucích, navazovali kontakt s nuceně nasazenými z ciziny a zprostředkovali strategicky důležité informace z války zástupcům sovětských zpravodajských služeb. V centru těchto kruhů působili Arvid Harnack a Harro Schulze-Boysen, kterým pomáhali Hans a Hilde Coppiovi, Hans Lautenschläger, Heinrich Scheel a mnozí další. Gestapo, tajná státní policie Třetí říše, chybně považovala tento okruh přátel za část sovětské špionážní organizace, a proto jí dala název Rudá kapela. Koncem roku 1942 gestapo zadrželo asi sto třicet žen a mužů tohoto spolku, z nichž šedesát pět bylo odsouzeno k smrti a popraveno. Pět z nich nacisté zavraždili bez soudního řízení, čtyři byli dohnáni k sebevraždě.

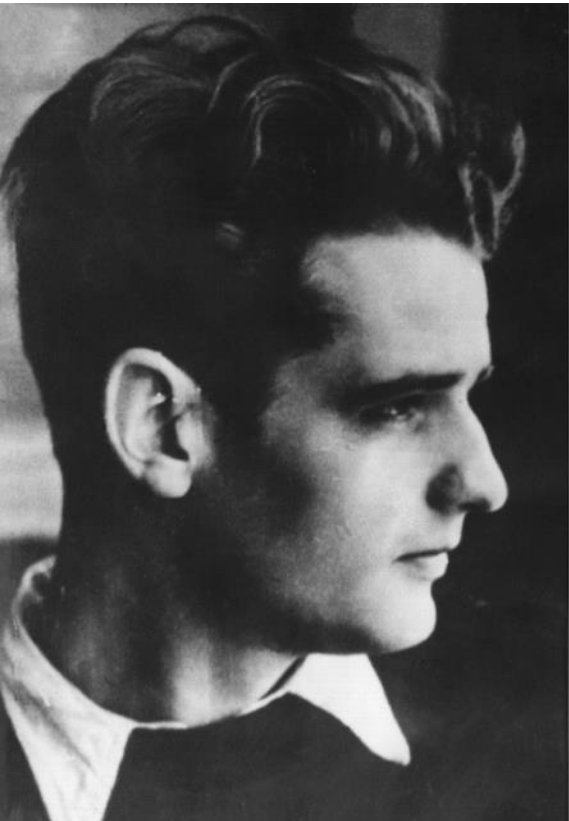
Bezprostředně poté, co se nacisté dostali k moci, se zakázala většina mládežnických sdružení. Místo nich vznikla Hitlerova mládež (Hitlerjugend), spolek, který vychovával děti a mládež v duchu nacistické ideologie a jenž je připravoval na militaristickou službu. Obzvláště v komunistických, sociálnědemokratických, křesťanských a židovských kruzích mládeže se někteří vzpírali a snažili se tajně znovu zformovat do svých sdružení. Mnohým z nich šlo nejprve o to udržet si svůj životní styl a svou nezávislost na nacistickém režimu. Jednalo se o skupiny jako Spolková mládež (Bündische Jugend), jež vzešla z hnutí Putující pták (Wandervogel), dále Piráti protěže (Edelweißpiraten) z oblasti Porýní a Porúří, Lipské smečky (Leipziger Meuten) a Erfurtské smečky (Erfurter Meuten) nebo Swingová mládež (Swing-Jugend) v Hamburku. Ačkoliv tyto skupiny vysloveně politický odpor nevytvářely, gestapo je všechny nekompromisně pronásledovalo a mnoho z jejich členů bylo zavřeno do výchovných ústavů, vězení nebo KT.

Rudá kapela

Mládežnické skupiny

Bílá růže

- 165** Jako Bílá růže se označovala protinacistická odbojová skupina, jejíž členy převážně tvořili studenti a která se odvolávala především na křesťanské, humanistické hodnoty a vycházela z tradice Spolkové mládeže. Vznikla roku 1942 v Mnichově jako iniciativa kruhu přátel kolem studentů medicíny Hanse Scholla a Alexandera Schmorella. Dalšími členy byli studenti Willi Graf, Christoph Probst, Sophie Scholl i univerzitní profesor Kurt Huber.
- 170** Skupina tvořila a tiskla celkem šest typů letáků, a to ve stále větším množství. Různými cestami je šířila v mnichovském regionu a později i v dalších německých městech. V těchto letáčích odsuzovali zločiny spáchané nacistickým režimem, vyzývali k „pasivnímu odboji“ proti Hitlerovi a jeho vedení války, požadovali okamžité ukončení války a pád Hitlerova režimu. Poté, co skončila bitva u Stalingradu v zimě 1942/1943, napsali Willi Graf, Alexander Schmorell a Hans Scholl na fasády domů v Mnichově slova jako „Pryč s Hitlerem“ či „Masový vrah Hitler“. Dne 18. února 1943 tajně roznesli Hans a Sophie Schollovi po mnichovské univerzitě šestý leták Bílé růže, který vytvořil Kurt Huber a jenž byl namířen proti „úděsnému krveprolití“, které nacisté v Evropě páchali. Sourozenci Schollovi však byli při této akci zatčeni. O čtyři dny později, ještě v den, kdy je odsoudil německý Lidový soudní dvůr pod vedením soudního prezidenta Rolanda Freislera, byli sourozenci spolu s Christophem Probstem stětím popraveni. Stejný osud potkal i Williho Grafa, Kurta Hubera a Alexandera Schmorella po druhém procesu v červenci 1943.

*Hans a Sophie Schollovi,
členové Bílé růže.*

Helmuth James hrabě von Moltke před Lidovým soudním dvorem dne 11. ledna 1945.

Kreisavský kroužek

185

Od roku 1940 se v Berlíně a poté na slezském statku v Kreisau setkávala skupina opozičně smýšlejících mužů a žen z různých vrstev společnosti, s rozličným povoláním, politickým a náboženským pozadím. Gestapo tuto skupinu označovalo jako Kreisavský kroužek (Kreisauer Kreis). V něm úzce spolupracovali jak zástupci dělnického hnutí, tak šlechty, měšťanstva, katolíků a protestantů. Duchovními vůdci této skupiny byli Helmuth James hrabě von Moltke a Peter hrabě Yorck von Wartenburg. Vypracovávali základní rysy morálního, politického a sociálního systému, který by měl po válce nastat. Na zasedáních, při rozhovorech a v různých pamětních spisech vytvářeli budoucí koncepcí, jejichž programový rámec byl určen vztahem jedince ke společnosti a vztahem občana ke státu. Dle Kreisavského kroužku se měl

190

195

200

člověk angažovat ve svém okolí, v *malých společenstvích*, a učit se tak odpovědnosti vůči ostatním lidem. Tvrdili, že úkolem státu je naopak chránit seberozvoj a svobodu člověka. Tím Kreisavský kroužek podporoval to, co dnes nazýváme občanskou participací a občanskou společností.

205

- Na tomto základě promysleli nejen strukturu státu, vzdělávacího systému, vztah státu a církve, 210
trestání válečných zločinců a organizaci hospodářského života, nýbrž učinili na tehdejší dobu radikálnější krok. Distancovali se od nadvlády nacionálního státu a jeho excesů, čímž razili myšlenku propojené, na demokracii vybudované Evropy; evropský spolkový stát se společnou zahraniční, finanční a měnovou politikou či jednotnou armádou měl do budoucna vyrovnat poměr sil větších a menších států a zarazit případné války. S rozhodným protinacistickým postojem duchovně navazovali na hodnoty, které jsou společné humanismu a křesťanství. 215
Někteří členové Kreisavského kroužku byli v úzkém kontaktu s jinými odpůrci nacistického státu. Kvůli těmto stykům bylo mnoho členů Kreisavského kroužku po pokusu o atentát na Hitlera z 20. července 1944 obžalováno ze spiknutí a odsouzeno k smrti.

Německý odboj a opozice v době socialistické diktatury v NDR

220

Ehrhart Neubert

- Na rozdíl od nacistického Německa vydržela Německá demokratická republika (NDR, Východní Německo) čtyřicet let. Přesto nepředstavovala stabilní stát. Podporoval ji Svaz sovětských socialistických republik (SSSR) a svou existenci NDR obhajovala komunistickou vizí rovnoprávné společnosti bez rozporů. Tímto fascinovala mnohé, neboť lidé hledali nový začátek, zvláště po válce a nacistických zločinech. Komunismus ovšem nemohl nikdy dostát svým slibům a brzy sáhl po násilí, které přineslo nesčetné oběti. Lidé se proto hned zpočátku bránili nové diktatuře.
- 225
- 230 Po pádu nacistického režimu v květnu 1945 zřídily vítězné velmoci v Německu okupační zóny. Tehdejší střední Německo bylo přiřazeno SSSR pod vedením Stalina. Hlavní vítězné mocnosti si rozdělily Berlín na čtyři okupační zóny. Stalinovi, který SSSR ponořil do hrozného a krvavého teroru, tím padla do rukou část Německa. Ačkoliv Stalin slíbil, že v sovětské okupační zóně vybuduje demokratické struktury, od začátku zde zároveň ukotvoval moc komunistů, a přitom
- 235 čím dál více používal i teroristické metody. Komunisté ve své okupační zóně zaváděli dle sovětského příkladu diktaturu, přivlastňovali si právo politiky a začínali přeměňovat společnost. Vše, co zpochybňovalo vládu komunistů, bylo pronásledováno a hanobeno jako *fašistické*.

- 240 Sociálně demokratická strana Německa (SPD) byla násilně sjednocena s Komunistickou stranou Německa (KDP), a vznikla Sjednocená socialistická strana Německa (SED). Křesťanskodemokratická unie Německa (CDU) a Liberálně demokratická strana Německa (LDPD) byly SED omezeny
- 245 na zbylé strany Národní fronty, sdružení všech povolených stran a organizací NDR. Hospodářství bylo kousek po kousku zestátněno, zemědělci museli vstoupit do družstev. Vzdělané měšťanské elity byly propuštěny z práce a nahrazeny
- 250 funkcionáři z řad SED, tzv. kádry. Postupně se ze škol a z veřejnosti vytlačovaly církve.

*Sovětský speciální tábor
Sachsenhausen.*

- 255 *(„Zakázaná zóna.
Vstup zakázán.
Střílí se!“)*

Aby sovětské okupační síly dosáhly těchto svých cílů, budovaly spolu se SED vysoce strukturovaný represivní aparát. Ze začátku byly tisíce lidí zavlčeny do sovětských táborů v SSSR. K tomu se přidalo deset takzvaných speciálních táborů sovětské tajné služby na sověty
260 obsazeném území Německa, z nichž dva byly původně KT. Zde bylo vězněno kromě nacistů, z nichž část čelila těžkým obviněním, také mnoho demokratů, kteří se obrátili proti komunistické diktatuře. V táborech přišlo o život dle odhadů sto tisíc vězňů.

Po založení NDR v roce 1949 přešla moc politické justice postupně na orgány SED. Sovětské vojenské soudy předtím z politických důvodů odsoudily k smrti více než 756 osob. Trestní
265 spravedlnost NDR vynesla nad 70 rozsudků smrti. Rozsudek odnětí svobody si z politických důvodů vyslechlo více než 200 000 osob. V letech 1949 až 1989 bylo v NDR zřídkakdy méně než 30 000 politických vězňů. Tato čísla silně kolísala. V roce 1953 bylo ve vězení z politických důvodů 60 000 osob, roku 1955 celkových 47 000, roku 1960 asi 23 000, v roce 1974 to bylo
270 rozsáhlá amnestie. Vězení byla ale velmi rychle znovu zaplněna. Tímto způsobem měla NDR do října 1989 opět 27 000 politických vězňů. Aby NDR získala devize pro financování státu, prodala Spolkové republice Německo (SRN, Západní Německo) do roku 1989 celkem 31 775 rukojmí za skoro 3,4 miliardy západoněmeckých marek.

Ve velkých vězeňských zařízeních NDR jako například Budyšín, Brandenburg, Chotěbuz,
275 Hoheneck a Berlín-Hohenschönhausen byly vězni vystaveni nelidským podmínkám. Měli být *vychovávaní* a jejich vlastní osobnost se měla zlomit. Za tímto účelem se přistupovalo k celé škále fyzického a psychického mučení.

Znak Ministerstva státní bezpečnosti NDR.

Nejostřejším nástrojem SED, jímž obyvatelstvo kontrolovala a pronásledovala, bylo Ministerstvo státní bezpečnosti. Pro toto ministerstvo pracovalo asi 90 0000 placených úředníků a 175 000
280 neoficiálních pracovníků, kteří potírali členy opozice a odboje. Cílem bylo takovéto osoby psychicky a sociálně usoužit, aby nebyly schopny jednat.

Během čtyřiceti let, kdy trvala komunistická nadvláda, povzbudily tvrdé zásahy do společnosti a absolutní dominance SED v politice otevřené nebo skryté odpůrce režimu různého typu. Tím vznikl odboj, jenž byl
285 konfrontativní a kladl si za cíl odstranit nebo oslabit politický systém. Mimoto ještě existovaly různé formy aktivit ze strany opozice, která fungovala v legálních mezích nebo se je snažila posouvat. Jejich politické sdělení bylo převážně reformní a zamýšleli postupně demokratizovat
290 socialistický systém. A nakonec zde byla široká škála případů, kdy se lidé vzpírali pasivně či vyjadřovali částečný nesouhlas. Tyto rozmanité formy politického odporu lze najít především u křesťanů, kteří bránili svou identitu před nároky ideologie. Někteří z těchto odpůrců se účastnili již protinacistického odboje.

- 295** Všichni, kteří se rozhodli klást odpor jedním ze zmíněných způsobů, potřebovali vnitřní odhodlanost založenou na etice či náboženství, a dále také příležitosti, jak jako jedinec účinně jednat nebo jak se spojit s ostatními. Většina obyvatelstva se ovšem politicky přizpůsobila, část ze systému profitovala jako členové SED nebo pracovníci ve stranických či státních orgánech. Tato soudržnost však nebyla udržitelná natrvalo. Během tzv. pokojné revoluce roku
- 300** 1989, jež svrhla socialismus v NDR, se velká část těchto lidí bez problémů odvrátila od SED.

Nejčastějším fenoménem byl obecně útěk, kterým lidé odsoudili bezohlednou politiku.

Předtím, než se postavila Berlínská zeď a NDR se 13. srpna 1961 skoro úplně uzavřela před Západem, ze státu uteklo více než tři miliony lidí. I když platil rozkaz střílet po každém, kdo se pokusí utéct, do roku 1990 z NDR uprchlo ještě asi milion lidí nebo se jim povedlo

- 305** vycestovat. Aby se zajistila vnitřní pohraniční oblast státu, bylo mezi lety 1952 a 1961 nuceně deportováno cca dvanáct tisíc osob z pohraničních zemských okresů NDR do vnitrozemí a zde usídleno.

Vývoj totalitního systému lze rozdělit na šest období dle specifického organizovaného odboje.

- V první periodě, letech 1949 až 1953, která se datuje až po smrt Stalina a východoněmecké
- 310** povstání ze 17. června 1953, se vytvořily četné odbojové skupiny utlačovaných politických stran, na univerzitách, mezi zemědělci a úředníky, kteří byli proti transformaci státu ke komunismu. Poté, co demokratické strany ztratily politickou nezávislost, začaly západní strany, jako byla SPD, CDU, Svobodná demokratická strana (FDP) a menší strany či odbory, zřizovat v západním Berlíně tzv. východní kanceláře (Ostbüros), které měly podporovat odboj.
- 315** V těchto východních kancelářích pracovali také spolustraníci, již uprchli z NDR. Budovali ilegální skupiny v NDR, pašovali letáky a noviny do Východního Německa, pro svou odvetnou propagandu využívali západních vysílacích stanic a pomáhali pronásledovaným utéct na Západ.

Východoněmecké povstání ze 17. června 1953

Neskrývaný tlak a otevřený teror SED vyvolal v NDR 17. června 1953 **320** východoněmecké povstání, ke kterému se přidaly všechny vrstvy

obyvatelstva. Na více než sedmi stech místech začalo přes milion lidí na veřejných místech stávkovat

- 325** či demonstrovat. Demonstranti zaútočili na mnohé budovy Ministerstva státní bezpečnosti, na věznice a administrativní centra státu. V několika městech, jako Bitterfeldu či Görlitzu, byla rozpuštěna městská zastupitelstva a vytvořily se nové demokratické struktury. Vláda SED uprchla do sovětských
- 330** kasáren. Povstání bylo ovšem nasazením sovětských tanků krvavě potlačeno. Kromě četných zraněných si povstání vyžádalo minimálně padesát mrtvých. Sedm z nich bylo popraveno v rámci stanného práva. Mnoho tisíců lidí bylo uvrženo do vězení.

Sovětské tanky potlačují v NDR 17. června 1953 východoněmecké povstání.

- 335** Po povstání, které v obyvatelstvu vyvolalo nejdříve rezignaci, se ovšem v druhé periodě, letech 1953 až 1961, zformovaly řídké opoziční skupiny. Odpor projevila i samotná část SED. Pod dojmem destalinizace SSSR a antikomunistického povstání v Maďarsku z roku 1956 pojednávaly intelektuální kruhy v SED demokratizaci socialismu. Sem patřili například Wolfgang Harich a někteří další členové východoněmeckého nakladatelství *Aufbauverlag*
- 340** v Berlíně. Všichni byli označeni za tzv. revizionisty a odsouzeni ve velkých vykonstruovaných politických procesech k vysokým trestům odnětí svobody. Silné ideologii se bránily církevní kruhy, jako například ten okolo studentského evangelického faráře Georg-Siegfrieda Schmutzlera v saském Lipsku. Ten byl roku 1957 zatčen a odsouzen k pěti letům vězení. Ve studentské obci založil tzv. malé sociálně-etické kruhy, jež se na univerzitě přetvořily
- 345** ve fóra kritizující stát.

Třetí období mezi lety 1961 a 1970 započalo stavbou Berlínské zdi dne 13. srpna 1961. Z většiny osob, které tehdy žily v NDR, tímto SED

- 350** udělala jistým způsobem své rukojmí. Při pokusu o překonání státních hranic přišlo do roku 1989 o život asi devět set lidí.

Od výstavby Berlínské zdi až

- 355** po nástup Ericha Honeckera k moci na post prvního tajemníka Ústředního výboru SED v roce 1971 přesto rozmanité akce různých

odbojových skupin neustávaly. První generace, kterou NDR socializovala ke svému obrazu, se

- 360** částečně snažila stále více vymanit ze striktní disciplíny a ideologie. Mládež formovala subkulturu, která se orientovala na média o prozápadním dění. Takto se i přes zákazy zformovaly četné beatové kluby. Roku 1965 se v Lipsku odehrálo tzv. beatové povstání, kde stovky mladých lidí demonstrovaly proti politickým restrikcím. Mnozí z nich byli zavřeni do převýchovných táborů.

- 365** Zároveň se i umělci pokoušeli ve společnosti vytvořit volný prostor. Důležitým veřejným kritikem byl i písničkář Wolf Biermann, jehož texty se rychle šířily. Hlavním pilířem politické kritiky se stal chemik Robert Havemann, původně straník SED. Tento protinacistický odbojář, jenž byl členem odbojových skupin Nový počátek (Neu-Beginnen) či Evropská unie (Europäische Union), tak strávil dva roky ve stejném nacistickém vězení jako Erich Honecker.

- 370** To mu propůjčovalo legitimitu, a SED ho tedy nemohla tak jednoduše pronásledovat.

SED vzala útokem všechny odchylky od vládnoucí ideologie. Na plenárním zasedání Ústředního výboru SED v prosinci 1965, později v němčině označovaném jako *mýcení* (Kahlschlag), se první tajemník Walter Ulbricht vypořádal se všemi kritiky, především z oblasti kultury. Prohloubila se cenzura, zakázaly se některé filmy, nevyšly určité knihy a divadelní hry.

Wolfgang Harich

Georg-Siegfried Schmutzler

Výzva Beatového hnutí k další demonstraci v Lipsku na náměstí Wilhelm-Leuschner-Platz r. 1965.

(„Beatoví demonstranti! Byl to úspěch! Mnoho stovek však bylo uvězněno – proto 7. 6., 15 h, náměstí Leuschnerplatz.“)

Beatové hnutí

375 Poté, co byla postavena Berlínská zeď, a útěk se stal pro mladé lidi skoro nemožný, zavedla SED roku 1962 všeobecnou brannou povinnost. Mnoho tisíců mladých mužů ovšem odmítalo nastoupit do služby. Po vytrvalých vyjednáváních s evangelickou církví byla SED dotlačena k tomu, aby roku 1964 zřídila v Národní lidové armádě NDR brannou službu beze zbraně.

Tzv. stavební vojáci (Bausoldaten), kteří takovouto službu vykonávali, brzy zformovali vlastní komunikační struktury a vytvořili zárodek pozdějšího mírového hnutí, které bylo kritické ke státu. Stavební vojáky neodradily ani případy zatčení. Jeden z neoblomných stavebních vojáků byl i Bernd Eisenfeld, který roku 1968 opětovně protestoval proti invazi sovětských vojsk do Československa, a proto byl na léta uvězněn.

Stavební vojáci

385 Čtvrtá perioda, mezi lety 1970 a 1980, zahrnuje první desetiletí Honeckera u moci. Ten sice poté, co v roce 1971 převzal moc, přislíbil větší svobodu smýšlení, hned nato ovšem přistoupil k represím, pokud zazněla veřejná kritika. Zvenčí se SED sice snažila podílet na politickém uvolnění (détente), uvnitř se ovšem stále více vymezovala vůči Západu. Znovusjednocení se Západním Německem bylo vyloučeno a NDR se měla stát národním socialistickým státem.

390 V reakci na stále neklidnější obyvatelstvo pověřil Honecker Ministerstvo státní bezpečnosti celoplošnými kontrolami. Tuto politiku však mnoho lidí odmítalo. Když se Willy Brandt, kancléř SRN, vydal roku 1970 na pohovory s lídry NDR do Erfurtu, skandovaly zde tisíce demonstrantů: „Willy Brandte, vládni ty naší zemi.“

V tomto období vznikne mnoho nových skupin odporu v mládežnických subkulturách, mezi studenty, v literárních a uměleckých kroužcích. Jelikož politika détente přinesla jisté způsoby, jak legálně vycestovat, vlna nesouhlasu s režimem dále pokračovala, ačkoliv se SED snažila občany represemi odstrašit od vycestování.

Pátou periodu, mezi lety 1980 a 1989, formuje vznik právně a reformě aktivní opozice. Ačkoliv vedení církve toto dění nepodporovalo, stala se evangelická církev centrálním bodem

400 společenského sebeurčení. Takto vzniklo několik stovek skupin zaměřujících se na mír, životní prostředí a lidská práva. Vycházely z masového antimilitarizačního hnutí zvaného Meče v radlice (Schwerter zu Pflugscharen). Dále se inspirovali bojem o tzv. mírovou službu společnosti, pacifistické alternativě k branné povinnosti, a také čerpaly z mírového textu *Berlínský*

Mírové, ekologické a lidskoprávní skupiny

405 *apel* od Roberta Havemanna a faráře Rainera Eppelmana, vyslovujícího se pro sebeurčení východních Němců. Skupiny byly zorganizované jako velké sítě, provozovaly ilegální způsob nakladatelství, tzv. samizdat, což bylo ruské označení pro ilegální tiskoviny, a opakovaně přicházely s veřejnými protestními akcemi. Tyto skupiny převážně formoval protestantismus a společenská etika. Dále se ke své činnosti snažily využít legálních

410 prostředků a rozšiřovat je v systému. Ve skupinách pracovali i katolíci. Rovněž zde působili i opozičníci, které víra spíše nezajímala, ke své činnosti ovšem využívali veřejný prostor církevní opozice. K rozličným opozičním akcím patřily mimo jiné veřejné protestní demonstrace, dále skupiny odhalovaly falšovaná data o životním prostředí a volební podvody nebo šířili letáky. V tento čas začaly v mnoha městech pravidelné mírové modlitby, které se

415 v roce 1989 během pokojné revoluce staly kulminačními body protestů v NDR.

SED vsadila veškeré síly, aby tuto opozici potlačila: zatýkání, vyhoštění na Západ, snaha o konspirativní rozklad a rozvrat zevnitř pomocí tajných špehů nebo jiné formy pronásledování. Při dvou velkých akcích v listopadu 1987 a lednu 1988 se jim SED pokusila

- 420 samizdatovou tiskárnu v berlínském kostele Zionskirche a zatkla několik jejích pracovníků. Poté, co se v DDR zvedla vlna protestů, se SED ze svého útoku stáhla. V lednu 1988 se několik opozičníků v Berlíně zúčastnilo roční propagandistické *Politické demonstrace ku cti Karla Liebknechta a Rosy Luxemburg* a přinesli s sebou několik plakátů. Jeden ukazoval zkrácený citát Rosy Luxemburg: „Jediná cesta ke znovuzrození – nejširší demokracie.“ V reakci
- 425 následovala vlna zatýkání. Mezi zatčenými byli malířka Bärbel Bohley, spisovatelka Freya Klier, písničkář Stephan Krawczyk, Lotte a Wolfgang Templinovi, aktivistka Vera Lengsfeld, opozičníci Werner Fischer a Ralph Hirsch. Z vězení byli všichni dále vyhoštěni do SRN.

I tak se nepodařilo tuto opozici zničit. K jejím protagonistům patřili mimo jiné: knihovnice Ulrike Poppe a její muž Gerd Poppe, berlínský farář Rainer Eppelmann, přírodovědec

- 430 a prostředník mezi opozicí a Polskem Ludwig Mehlhorn, farář a vedoucí Evangelické akademie v německém Magdeburku Hans Joachim Tschiche, meklenburský farář mládeže Heiko Lietz, farář a průkopník mírových modliteb Christoph Wonneberger či Walter Schilling, durynský farář a tzv. otec otevřeně práce, konceptu, jehož cílem bylo vymyslet nový společenský systém pro NDR.

Konec 80. let
20. století

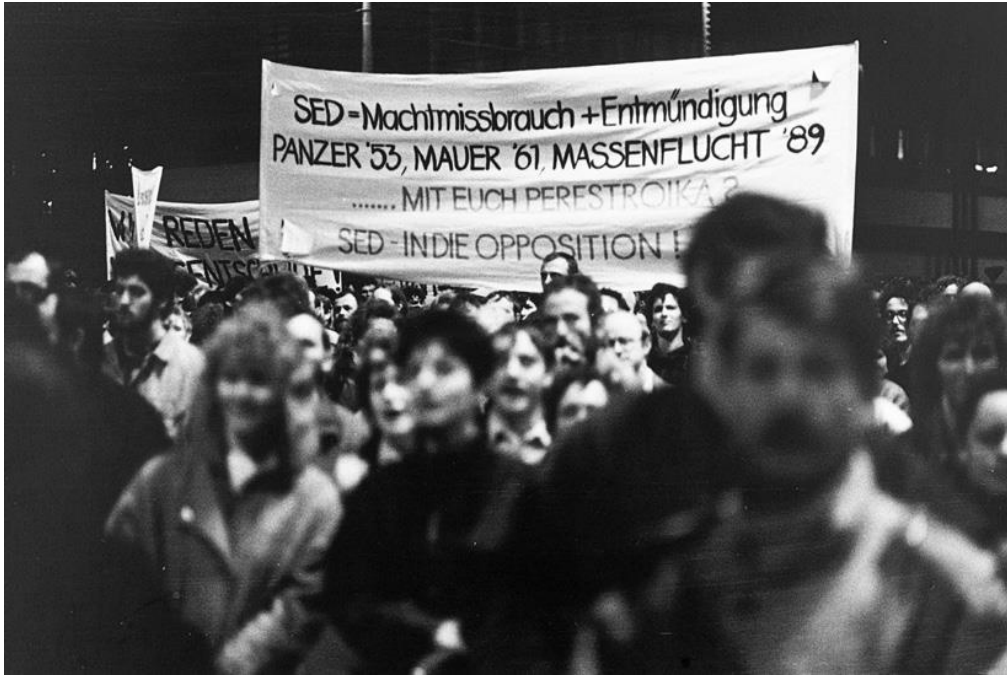

Freya Klier a Stephan Krawczyk r. 1988 po jejich vyhoštění z NDR. 435

Šestou a poslední periodu NDR formovala pokojná revoluce a zápas o znovusjednocení se SRN. Od září 1989 se opoziční tábor shlukoval v různých občanských hnutích a politických stranách. Mezi ně 440 patřili sociální demokraté (SDP, od r. 1990 SPD), strana Demokratický přelom (Demokratischer Aufbruch, DA), Nové fórum (Neues Forum, NF), Demokracie teď (Demokratie jetzt, Dj), Spojená levice (Vereinigte Linke, VL). Přestože tyto skupiny 445 zastávaly rozdílné politické názory a strategie, všechny se ovšem chtěly společně zasadit o občanská a lidská práva a vybudovat demokratický právní stát.

Pokojná revoluce

- 450 Z mírových modliteb pořádaných v kostelech se utvořila demonstrační hnutí, která chodila do ulic či na náměstí a jejichž demonstrací se zúčastnilo několik milionů lidí. Lidé znovu našli svůj hlas. Při mírových modlitbách se modlili za konec násilí, zpívali německou liturgickou píseň *Pokoj a mír světu daruj* (Verleih uns Frieden gnädiglich). Na ulicích provolávali „My jsme národ!“ Tyto události SED a jejím vysokým funkcionářům vyrazily dech. Jejich apely lidé
- 455 ignorovali a vyrvali se z okovů státních příkazů. Pokusy SED násilně potlačit hnutí ztroskotaly. Mnoho tisíců opozičníků a demonstrujících, kteří byli zatčeni, muselo být propuštěno.

Tzv. pondělní demonstrace v Lipsku dne 30. října 1989, při které občané požadovali, aby stát připustil opoziční strany k moci, zorganizoval svobodné volby a povolil nezávislá média a odbory.

460

(„SED = zneužití moci + zbavení svéprávnosti. Tanky 1953, zed' 1961, masové útěky 1989... s vámi perestrojka? SED – do opozice!“)

Ochranná síla, která bděla nad SED, tedy SSSR s generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu Michailem Gorbačovem, se sama ocitla v hluboké krizi. Síla ideologie pohasínala a se skutečností už neměla vůbec nic společného. Přetrvával úpadek hospodářství, národy v SSSR a celém Východním bloku, které byly po desetiletí utlačovány, toužily po svobodě. Gorbačovy poslední snahy o záchranu žalostně selhaly. SED fungovala vzhledem k odporu, který východní Němci vyvíjeli, zmatečně a ztratila veškerou svou autoritu. Moc SED vyprchala a její násilné aparáty se pod náparem nové demokratické opozice zhroutily.

465

Pod tímto tlakem musel Honecker dne 18. října 1989 odstoupit. Opozice prosadila uspořádání tzv. kulatého stolu, který umožnil, aby se politický život ve státě začal organizovat demokratickými prostředky. V rámci tohoto procesu byla SED zbavena moci ve všech společenských oblastech a bylo rozpuštěno Ministerstvo státní bezpečnosti. Dne 18. března 1990 se v NDR konaly první svobodné volby. Tehdejší parlament, Lidová komora NDR, vydláždil politickou cestu ke znovusjednocení se SRN. Poprvé tak v německých dějinách uspěla demokratická revoluce, jejíž počátek sahal k odboji.

470

475

3 Překladatelský komentář

Následující překladatelský komentář bude vycházet z teorií a terminologie translatologů Jiřího Levého (2012) a Antona Popoviče (1975). Překladatelská analýza VT poté primárně čerpá z nauky Christiane Nordové (1995) a doplňuje ji typologie komunikačních funkcí dle Romana Jakobsona (1995). Součástí překladatelské analýzy je i žánrově-stylistická specifikace VT. Toto zařazení je založené na terminologii české a německé funkční stylistiky podle Marie Čechové et al. (2008) a Hanse-Wernera Eromse (2008).

3.1 Překladatelská analýza

Nordová v rámci překladatelské analýzy rozlišuje různé faktory, které ovlivňují podstatu textu. Takto lze vyčlenit tzv. faktory vnětextové, jež určuje především vnější komunikační situace a funkce textu, a faktory vnitrotextové, které jsou naopak podmíněny komunikačními prostředky textu (Nord, 1995, s. 40). Následně je nutné určit účinek textu na příjemce. Toto schéma bude směrodatné rovněž pro analýzu překládaného textu.

3.1.1 Vnětextové faktory

3.1.1.1 Autor, vysílatel a intence

Autory brožury *Widerstand und Opposition in zwei deutschen Diktaturen: 1933–1989* jsou tři osobnosti specializující se na problematiku protinacistického či protisocialistického odboje, konkrétně Sophie baronka von Bechtolsheimová, Ehrhart Neubert a Axel Smend. Jelikož tato bakalářská práce přináší překlad pouze dvou zkrácených kapitol brožury, je nutné představit poslední dvě zmíněná jména.

Autorem první překládané kapitoly *Widerstand und Opposition gegen die Diktatur des Nationalsozialismus*, která pojednává o německém odboji v dobách nacistické diktatury, je doktor práv Axel Smend. Již od roku 2003 pracuje jako dobrovolník v německé nadaci *20. července 1944* (20. Juli 1944), která je dedikována odbojářům, již se v onen červencový den pokusili spáchat atentát na Hitlera (Konrad-Adenauer-Stiftung e. V., 2019, s. 17, 39). Jeho otec se sám účastnil této akce, a tak se Axel Smend snaží v podobě různých přednášek, příspěvků a rozhovorů šířit osvětu o důležitosti německého odboje napříč generacemi (ibid., s. 40).

Autorem druhé překládané kapitoly *Widerstand und Opposition gegen die SED-Diktatur in der DDR*, jež se zabývá německým odbojem za dob socialismu v Německé demokratické republice (NDR), je doktor teologie Ehrhart Neubert. Původně pracoval jako studentský farář ve Výmaru, v roce 1989 se poté aktivně angažoval v protirežimním opozičním táboře a po pádu režimu začal publikovat o dějinách odboje za socialismu (ibid., s. 39).

Vedle subjektu autora je ovšem v překladatelské analýze nutné určit i vysílatele textu, tedy osobu či instituci, jež hotový text zprostředkuje příjemci (Nord, 1995, s. 49). Vysílající instituci překládaných textů představuje Nadace Konrada Adenauera. Jedná se o německý obecně prospěšný spolek, který se ve jménu prvního německého spolkového kancléře Konrada Adenauera snaží zasazovat o politickou svobodu a vzdělanost doma i v zahraničí (Konrad-Adenauer-Stiftung e. V., © 2024a). K vytvoření daných kapitol si mohla nadace zvolit tyto dva autory hned z několika důvodů; příkladem lze uvést jejich četné příspěvky a dlouholeté zkušenosti s danou problematikou. Určitou roli mohla hrát i skutečnost, že byli sami autoři, respektive členové jejich rodin přímou součástí odboje.

Axel Smend je zároveň v předmluvě brožury jmenovitě uveden jako iniciátor celého projektu, a tedy i analyzovaných textů. Dle autorů předmluvy Smend poukázal na skutečnost, že německá veřejnost nemá příliš informací o odbojových skupinách za nacismu a socialismu, což ho přivedlo k myšlence vytvořit tuto brožuru (Konrad-Adenauer-Stiftung e. V., 2019, s. 3). Intence projektu a vybraných kapitol je tedy informovat širokou německou veřejnost o této epoše dějin, od odbojových skupin až po zločiny Třetí říše a NDR, a to především zajímavou a dobře srozumitelnou formou.

3.1.1.2 Místo, čas a médium

Celá brožura byla zveřejněna v roce 2019 na stránkách Nadace Konrada Adenauera. Vyšla v rámci série *Příruček pro politické vzdělávání* (Handreichungen zur Politischen Bildung), kterou se nadace snaží německé obyvatele informovat o aktuálních či historických politických tématech (Konrad-Adenauer-Stiftung e. V., © 2024b).

Brožura má elektronickou formu, což může usnadňovat její distribuci mezi širokou veřejnost. Místem vydání textu je udán Berlín, sídlo nadace.

Jelikož vybrané kapitoly určené k překladu pojednávají primárně o německých odbojových skupinách za nacismu a socialismu a soudobé dějiny prakticky nezmiňují, lze předpokládat, že místo a čas nebude nutné pro cílový text (CT) aktualizovat.

3.1.1.3 Příjemce

Příjemcem brožury i překládaných kapitol je široká německá veřejnost, u níž se předpokládá spíše základní znalost o období Třetí říše a NDR. Sama nadace totiž v popisu edice *Příruček pro politické vzdělávání* vysvětluje, že jsou brožury této řady určeny všem německým občanům, kteří se chtějí více dozvědět o historii a politice své země, a uvedené informace slouží jako základní odrazový můstek pro další politickou diskuzi o daných tématech (ibid.). Autoři překládaných kapitol tedy pracují s faktem, že dané téma zpracovávají pro neoborníky.

V cílovém textu se subjekt příjemce změní. Překlad bude cílen na českého čtenáře, který bude mít nejspíše menší vhléd do německé historie a kultury. Bakalářská práce se tímto problémem blíže zabývá v části o presupozicích (3.4.5.1).

Stále se ovšem bude jednat o čtenáře v evropském kulturním prostoru a s povědomím o aktuálním dění. Vzhledem k hypotetické zakázce (3.2) lze předpokládat, že bude cílovým čtenářem někdo, kdo se chce cíleně vzdělat v dané oblasti, a vyhledá proto české stránky Nadace Konrada Adenauera.

3.1.1.4 Funkce

Komunikační funkce je jednou ze základních faktorů, které je nutné brát v potaz při každé překladatelské analýze (Nord, 1995, s. 79).

Za dominantní funkci textu lze označit funkci referenční. Dle předmluvy brožury je primární intencí autorů informovat širokou veřejnost o zásluhách německého odboje, čímž vznikl informačně velmi nabitý text.

Sekundárními funkcemi textu jsou funkce estetická, apelativní, expresivní a metajazyková.

Co se týče funkce estetické, text je na první pohled zajímavě graficky zpracován. Čtenář zajisté ocení práci s dobovými fotografiemi, které nastiňují kontext tehdejších časů. Dále oba autoři pracují s četnými metaforami či personifikacemi.

V textu se také okrajově vyskytuje funkce expresivní. Jelikož jsou oba autoři přímo spojeni s činnostmi německých odbojových skupin, jejich odmítavý postoj k nacismu a socialismu místy vyjadřují citově zbarvenými výrazy:

VT 49–50: Mit Beginn des Zweiten Weltkrieges am 1. September 1939 verschärfte sich der beispiellose Absturz in **die Barbarei** [...].

Zároveň autoři líčí činy různých odbojářů na pozadí zločinů nacistického státu a NDR, čímž se snaží čtenáře přesvědčit o nutnosti demokracie. Zde poté nalezneme funkci apelativní.

Funkce metajazyková je v textu taktéž přítomna v případech, kdy text uvádí názvy odbojových skupin či ideologicky podmíněné výrazy, jež totalitní režimy používaly:

VT 280–281: Alles, was die kommunistische Herrschaft in Frage stellte, wurde verfolgt und als „**faschistisch**“ diffamiert.

Ani jedna z překládaných kapitol ovšem přímo neoslovuje své čtenáře, a tudíž zde funkce fatická není zastoupena.

3.1.1.5 Žánrově-stylistické zařazení textu

Ačkoliv Nordová jazykový žánr a styl v rámci vnětých faktorů neuvádí, doplní tato bakalářská práce celkovou překladatelskou analýzu o žánrově-stylistické zařazení VT. Tato žánrově-stylistická charakteristika představuje důležitý prvek v procesu překladu. Díky ní si může překladatel uvědomit základní znaky výchozího stylu a utříbit si postupy, jak jej zachovat i v jazyku cílovém.

Česká stylistika označuje text jako komunikát a mezi objektivními slohotvornými činiteli zdůrazňuje především funkci komunikátu, neboť na základě funkce můžeme vyčlenit šest hlavních funkčních stylů (Čechová et al., 2008, s. 96, s. 98–99).

Překládaný text, tedy výchozí komunikát, lze zařadit do stylu odborného, konkrétně stylu populárně naučného. Hlavní funkcí odborného stylu je funkce odborně sdělná a autoři takovýchto komunikátů často navazují na předchozí poznatky, tj. jejich komunikáty vykazují znaky intertextovosti, např. v podobě odkazů na literaturu, citací apod. (ibid., s. 208). Zpravidla se jedná o texty vědecké; takovéto komunikáty mají jasnou, promyšlenou strukturu, komplexnější a kondenzovanější syntax nebo pracují s termíny, které se, pokud možno, po celou dobu opakují (ibid., s. 212–221).

Znaky tohoto stylu bychom našli i v překládaném textu. Autoři často užívají verbonominální konstrukce, pasivní tvary nebo mezinárodní terminologii, která se upřednostňuje před termíny domácími (ibid., s. 220):

VT 32: So **wurden** jüdische Geschäfte **boykottiert** [...].

VT 13: Eine kurze Phase der **Stabilisierung** endete [...].

Jelikož je ovšem primárním cílem brožury informovat širokou veřejnost o méně známých historických poznatcích, autoři se látku snažili pojmout přehlednou a zajímavou formou. Proto text nese převážně znaky populárně naučného odborného stylu. Takovéto komunikáty jsou beletrizovány způsobem, aby byly srozumitelné i pro běžného čtenáře bez velkých poznatků z daného oboru (ibid., s. 224). Autoři se snaží komplexní téma objasnit např. citáty z děl opozičníků. Důraz se také klade na zajímavou grafiku a text doprovází dobové fotografie. Obrázky často přímo souvisí s popisovanými tématy v textu, a čtenáři se tak dokresluje dobový kontext. Dle Eromse (2008, s. 121) je přívětivá grafická podoba textu typická právě pro komunikáty populárně naučného odborného stylu, jelikož napomáhá neoborníkům pochopit vysvětlovanou látku.

Dále se výchozí text odklání od čistě teoretických textů svou metodou citování. Autoři necitují přímo v textu, nýbrž na konci brožury uvádí pouze seznam použité literatury. To ovšem zvyšuje plynulost textu a může přilákat širší laické čtenářstvo.

Z hlediska německé funkční stylistiky lze zařadit výchozí komunikát do *Wissenschaftssprache*. Jedná se o paralelu k odbornému funkčnímu stylu v české stylistice a taktéž se vyznačuje snahou o přesnost, jasnost vyjádření a odborností probíraného tématu (ibid., s. 119). V rámci *Wissenschaftssprache* odlišujeme okruh *populäre Fachtexte*, tedy typ komunikátů podobných populárně naučnému stylu v české stylistice. V souladu s výkladem Eromse (2008, s. 121) je i výchozí komunikát do značné míry beletrizován, uvádí citáty expertů z dané problematiky, ale zároveň využívá zjednodušených, či dokonce emočně zabarvených formulací, aby bylo téma pro neoborného čtenáře zajímavé a srozumitelné.

3.1.2 Vnitrotextové faktory

3.1.2.1 Téma, obsah a výstavba

VT je členěn na dvě kapitoly.

Tématem první kapitoly je německý odboj a opozice v době nacistické diktatury. Autor nejprve uvádí čtenáře do kontextu doby a krátce popisuje příčiny vzestupu nacistického režimu v Německu spolu s jeho nesčetnými zločiny. Text poté představuje hlavní odbojové skupiny působící na německém území Třetí říše. Autor se tak dostává od bezejmenných odbojářů a jejich osudů až ke vzniku a činnosti organizovaných jednotek odboje.

Tématem druhé překládané kapitoly je německý odboj a opozice během socialistické diktatury v NDR. Kapitola opět začíná všeobecným dobovým kontextem, následuje popis státního systému a politických stran tehdejšího Východního Německa. Autor zároveň zmiňuje zločiny socialistického státu. Druhá kapitola následně přímo popisuje typy odboje z této doby; od konkrétních jmen odbojářů až po větší a strukturovanější odbojové skupiny. Na rozdíl od první kapitoly jsou odbojové skupiny za socialismu seřazeny chronologicky. Celkově tak autor rozlišuje šest period organizovaného odboje. Nejprve jsou zmíněny skupiny působící během Východoněmeckého povstání z roku 1953. Celou kapitolu uzavírá odboj za Pokojné revoluce v NDR v roce 1989.

Ačkoliv každou kapitolu sepsal jiný autor, celý text je ve výstavbě kompaktní. Nejdříve je jmenován název kapitoly, dále je uveden autor a poté následuje hlavní text. Text zpočátku není složitěji členěn. Poté, co je popsán kontext doby, se text začne členit na konkrétní podkapitoly. Podkapitoly nesou názvy odbojových skupin, jména konkrétních odbojářů nebo, v případě druhé kapitoly, názvy odbojových epoch za NDR.

3.1.2.2 Presupožice

Presupožicemi chápeme znalosti komunikační situace, jež se předpokládají u čtenáře textu (Nord, 1995, s. 109). Zpravidla se jedná o znalosti podmíněné jazykem, kulturou, epochou apod. (ibid., s. 110).

VT je psán primárně pro německou veřejnost. Autoři textu ovšem chápou, že všichni čtenáři nemusí mít dostatečné znalosti o politických dějinách Německa 20. století, a tak již sami

vysvětlují kontext událostí, lexikalizované zkratky, slova zkratková apod. Mnohé termíny uvedou v závorce a před závorkou je explikují:

VT 282–285: Die **Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)** wurde zwangsweise mit der **Kommunistischen Partei Deutschlands (KPD)** zur **Sozialistischen Einheitspartei (SED)** vereint.

Dále jsou presupozice krátce vysvětleny v průběhu textu, bez závorek, aby se příliš nenarušila plynulost textu:

VT 49–50: **Mit Beginn des Zweiten Weltkrieges am 1. September 1939** verschärfte sich der beispiellose Absturz in die Barbarei [...].

Některé termíny jsou naopak vysvětleny v předchozích částech brožury, které nebudou v rámci této bakalářské práce překládány. V překládaných kapitolách bude nutné tuto terminologii poté explikovat pro české čtenáře na prvním místě výskytu.

Některé presupozice však autoři textu nevysvětlují. Konkrétní zločiny historických osobností, jako byl např. Adolf Hitler, Joseph Goebbels a další (VT 25), se proto do podrobností neuvádí, jelikož se jejich znalost pokládá za základ všeobecného vzdělání německých čtenářů. V tomto případě lze takovýto postup aplikovat i u českého čtenáře, neboť se znalosti Čechů a Němců o událostech v Evropě 20. století do velké míry překrývají.

3.1.2.3 Lexikum

Text je psán výhradně ve spisovném jazyce. Jelikož jej lze zařadit do populárně naučného odborného stylu, autoři používají odborné lexikum a termíny, které jsou zpravidla pro běžného čtenáře srozumitelné a případnou neznámou terminologii osvětlují. Příkladem lze uvést množství oficiálních zkratků či slov zkratkových, jež označují státy, státní složky či různé německé politické strany. Zkratky a slova zkratková vždy autoři osvětlí na prvním místě výskytu, což je vhodná strategie i pro překlad:

VT 282–285: Die **Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)** wurde zwangsweise mit der **Kommunistischen Partei Deutschlands (KPD)** zur **Sozialistischen Einheitspartei (SED)** vereint.

VT 178–180: Die **Geheime Staatspolizei (Gestapo)**, die diesen Freundeskreis fälschlicherweise als Teil der sowjetischen Spionageorganisation ansah und ihr daher den Namen Rote Kapelle gab [...].

Jelikož je primárním cílem popsat činnost odboje za nacismu a socialismu, velmi specifickým znakem textu je vysoký počet antroponym označujících historické osobnosti, odbojáře, odbojové skupiny a hnutí:

VT 148–153: Aber einzelne Vertreter beider Kirchen entschieden sich für den Widerstand [...], wie z. B. **Dietrich Bonhoeffer**, **Alfred Delp**, Erzbischof **Michael von Faulhaber**, Bischof **Clemens Graf von Galen**, **Eugen Gerstenmaier**, **Bernhard Lichtenberg**, Bischof **Konrad Graf von Preysing** und **Harald Poelchau**.

VT 189–192: Vielen dieser Gruppen wie die aus der **Wandervogelbewegung** hervorgegangene **Bündische Jugend**, die **Edelweißpiraten** im Rheinland und Ruhrgebiet, die **Leipziger und Erfurter Meuten** oder die **Swing-Jugendlichen** in Hamburg [...].

Text taktéž obsahuje značné množství chrématonym. Pokud existuje český etablovaný překlad daných chrématonym, bude žádoucí, když se jich bude držet i překladatel. Jedná se např. o chrématonyma *Ermächtigungsgesetz* (VT 28) a *Nürnberger Gesetze* (VT 34), *Versailler Vertrag* (VT 9). Mezi chrématonyma lze zařadit i názvy státních útvarů, se kterými se pracuje v průběhu celého textu, např. *DDR* (VT 263), *UdSSR* (VT 302), *Bundesrepublik (Deutschland)* (VT 319).

V průběhu textu se okrajově objevují i toponyma, označující místa působení odbojových skupin, státních věznic apod.:

VT 320–322: In den großen Haftanstalten der DDR, u. a. in **Bautzen**, **Brandenburg**, **Cottbus**, **Hoheneck** und **Berlin-Hohenschönhausen**, waren die Gefangenen unmenschlichen Haftbedingungen ausgesetzt.

Vzhledem k funkčnímu stylu textu autoři taktéž užívají mezinárodní terminologii, která je ovšem běžnému čtenáři srozumitelná, např. *legitimierte sich* (VT 265), *etablierte* (VT 276), *installierten* (VT 278), *Diktatur* (VT 279), *diffamiert* (VT 281).

Autoři pracují i s metaforami a personifikacemi, čímž se text ozvláštňuje a posiluje se funkce estetická:

VT 526–528: Der SED und ihren hohen Funktionären verschlug es die Sprache, ihre Appelle wurden überhört, **ihre Befehlsketten zerrissen**.

VT 539–540: **Die Ideologie war ausgebrannt** und hatte mit der Wirklichkeit nichts mehr zu tun [...].

3.1.2.4 Syntax

Text je informačně velmi hutný, a tato skutečnost se propsala i do jeho syntaktické struktury. Syntax textu byla kondenzována, tedy zhuštěna (Jelínek, 2017). Jedním ze způsobů kondenzace je proces tzv. nominalizace, kdy je věta s určitým tvarem slovesa nahrazena jinou syntaktickou skupinou; k tomuto procesu v textu dochází zpravidla pomocí (Karlík, 2017a):

- a) infinitivů: Angesichts der Krise **erwiesen sich** die regierenden Parteien **als unfähig**, stabile Koalitionen **zu bilden** und ihrer politischen Verantwortung **gerecht zu werden**. (VT 14–15)
- b) participií: Auf der Wannseekonferenz vom 20. Januar 1942 wurden Einzelheiten der **seit 1941 geplanten** Vernichtung der europäischen Juden besprochen [...]. (VT 52–53)
- c) verbálních a dějových substantiv: So war der Nährboden bereitet für das **Aufkommen** radikaler politischer Parteien von rechts wie links. (VT 15–17)
- d) předložek: **Nach der Gründung der DDR 1949** ging die politische Justiz allmählich auf die SED-Apparate über. (VT 308–309)

Právě kondenzace je jedním z typických znaků odborného stylu (Čechová et al., 2008, s. 217). Text velmi často užívá ale i pasivních konstrukcí. Pasivum lze považovat za další typický znak odborného stylu, zároveň jím dochází k upozadění původce děje (Eroms, 2008, s. 171). Příkladem:

VT 159–161: Im April 1943 **wurde er festgenommen**, blieb ohne Gerichtsverfahren im Gefängnis und **wurde** am 9. April 1945 im KZ Flossenbürg **ermordet**.

Jelikož je ovšem text do značné míry popularizován, autoři využívají i verbálních vyjádření. Především se jedná o věty se slovesy v určitém tvaru:

VT 275–278: Obwohl **Stalin versprochen hatte**, in der SBZ demokratische Strukturen aufzubauen, **etablierte er** von Beginn an die Macht der Kommunisten und **setzte** dabei zunehmend auch terroristische Methoden **ein**.

K verbalizaci přispívají i formálnější verbonominální konstrukce, tzv. *Funktionsverbgefüge*, které se upřednostňují v administrativní či odborné němčině (Helbig a Buscha, 2017, s. 94):

VT 114–116: Die Nationalsozialisten schalteten zudem die christlich-demokratische Opposition aus und **erhoben ihren weltanschaulichen Führungsanspruch** auch gegenüber den christlichen Kirchen.

VT 376–377: In über 700 Orten **traten** weit mehr als eine Million Menschen **in den Streik** [...].

3.1.2.5 Suprasegmentální a neverbální prvky

Suprasegmentální prvky jsou souborem znaků, které udávají určitý tón či vyznění textu a přesahují jeho lexikum i syntax (Nord, 1995, s. 137).

Výchozí text využívá více suprasegmentálních znaků. Na prvním místě stojí uvozovky, které autoři využívají k citacím historických výroků, psaných děl apod.:

VT 526: Auf den Straßen riefen sie: „**Wir sind das Volk!**“

VT 137–138: Das in allen katholischen Gemeinden verlesene Rundschreiben „**Mit brennender Sorge**“ von Papst Pius XI. vom März 1937 kritisierte [...].

Uvozovky se ovšem nepoužívají k označení odbojových skupin. Autoři mohli shledat, že by text působil nepřehledně, pokud by v celém jeho rozsahu uvedli uvozovky. Tento postup je vhodný v případě, když čtenář dokáže z kontextu rozeznat, že se jedná o jméno vlastní (Duden, © 2024a). Příkladem uvedeme následující výčet jmen odbojových skupin:

VT 189–192: Vielen dieser Gruppen wie die aus der **Wandervogelbewegung** hervorgegangene **Bündische Jugend**, die **Edelweißpiraten** im Rheinland und Ruhrgebiet, die **Leipziger und Erfurter Meuten** oder die **Swing-Jugendlichen** in Hamburg [...].

Pouze v jediném případě jsou autoři v tomto postupu nekonzistentní, neboť mohli kontext dané věty shledávat nejasný:

VT 426–428: Er hatte als Widerständler im NS-Staat, als Mitglied der Gruppen „**Neu-Beginnen**“ und „**Europäische Union**“, zehn Jahre in demselben Gefängnis wie Erich Honecker gesessen.

Uvozovky se taktéž neužívají u názvů velmi známých zákonů a dějinných smluv, jako např. *Versailler Vertrag* (VT 9) a *Ermächtigungsgesetz* (VT 28).

Uvozovky v textu zároveň slouží funkci metajazykové, tedy k vyjádření jazykové skutečnosti:

VT 81–82: [...] das „**Victory**“-Zeichen als Symbol für den Sieg [...].

Uvozovky ovšem vzhledem k funkčnímu stylu textu nejsou užívány pro naznačení ironie.

Z dalších suprasegmentálních prvků je nutné zmínit kurzívu, která opticky odlišuje popisky obrázků od hlavního textu. Popisky spíše jen doplňují hlavní text a vyjadřují se k dění na fotografiích. Dále jsou v kurzívě uvedeni autoři kapitol.

Nadpisy obou kapitol jsou vyhotoveny ve výrazně větším písmu, tučně zvýrazněny a od hlavního černého textu se odlišují svou modrou barvou. V modré barvě nalezneme i popisky k obrázkům a jména autorů pod nadpisy kapitol.

Stejně jako hlavní nadpisy kapitol jsou tučně a modře zvýrazněny i názvy podkapitol, které se nečísly a jsou uvedeny po stranách odstavců, pojednávajících o příslušných tématech.

Intonaci textu naznačuje interpunkce. Autoři okrajově používají pomlčky jako intonační odmlku v souvětí nebo jimi uvádí vsuvky. Dvojtečky slouží spíše k uvedení myšlenek, výřků, a středníky naopak vyjadřují hierarchii mezi myšlenkami ve složitějších souvětích. Jelikož text nese znaky odborného stylu, autoři se snaží vyjadřovat především formálně; vykřičník se proto nachází pouze v jedné citaci demonstračního hesla.

Zároveň se dbá na zajímavou grafickou podobu textu. Velkou roli hrají tedy neverbální prvky, tj. souhrn textových znaků nejazykového kódu (Nord, 1995, s. 123).

Grafiku textu ozvláštňují dobové černobílé fotografie. Ty neplní pouze estetickou funkci. Některé fotografie totiž obsahují i vlastní text, např. zobrazují německé cedule, transparenty

či nápisy na obchodech. Jelikož jsou tyto texty provázány s celkovým tématem, bude nutné je pro cílového čtenáře taktéž přeložit.

Text doplňují modře mřížkované obrazce, které se zpravidla nachází v blízkosti fotografií či vedle názvů podkapitol.

3.1.3 Účinek

Pojmem účinek rozumíme v překladatelské analýze vliv textu na příjemce; jedná se tedy o konečný výsledek komunikační procesu, který probíhá mezi autorem a příjemcem (ibid., s. 149).

Dle předmluvy brožury je cílem kapitol přimět čtenáře k tomu, aby se zamysleli nad hodnotou odboje, demokracie a nad svým příspěvkem k občanské společnosti (Konrad-Adenauer-Stiftung e. V., 2019, s. 4–5).

Účinek kapitol cílového textu bude vzhledem k hypotetické překladatelské zakázce stejný. Lze navíc předpokládat, že překlad může v českém prostředí vzbudit větší zájem o dějiny německého odboje ve 20. století.

3.2 Hypotetická zakázka

Součástí překladatelské praxe je také práce s překladatelskými zakázkami. Pro účely této bakalářské práce se proto stanoví hypotetická překladatelská zakázka, která bude směrodatná pro vyhotovení CT:

Nadace Konrada Adenauera chce na svých českých webových stránkách spustit edukační projekt, který bude vzdělávat širokou veřejnost v ČR o důležitých kapitolách německých dějin. Projekt tak bude kopírovat cíle a formát brožur v rámci již zmíněné série *Příruček pro politické vzdělávání*, které jsou aktuálně dostupné na německých stránkách nadace. V rámci projektu vznikne stejnojmenný překlad brožury *Widerstand und Opposition in zwei deutschen Diktaturen: 1933–1989*, jehož vyhotovení bude cílem této bakalářské práce. Vznikne tak funkčně ekvivalentní překlad v podobě elektronické publikace, která bude cílena na české ne odborné čtenáře zajímající se o německou historii. Český překlad bude tedy spadat do populárně naučného odborného stylu a na jeho základě si čtenáři budou moci v případě zájmu dohledat další informace o německém odboji.

Česká kancelář nadace osloví i místní historiky a politology, aby se podíleli na rozšíření stávající německé série. Řada *politického vzdělávání* by se takto mohla v budoucnu rozšířit o další témata. Z technických důvodů se proto nadace ovšem rozhodla zkrátit původní rozsah všech probíraných témat. Z výše zmíněné brožury o německém odboji tak budou přeloženy pouze dvě hlavní kapitoly: *Widerstand und Opposition gegen die Diktatur des Nationalsozialismus* a *Widerstand und Opposition gegen die SED-Diktatur in der DDR*. Jelikož jsou obě kapitoly obsáhlé, dojde také k eliminaci některých jejich podkapitol, pojednávajících o dílčích odbojových skupinách. Skutečnost, že se odstraní některé dílčí podkapitoly, však nenaruší koherenci celkového textu.

3.3 Překladatelská metoda

Při vyhotovování překladu bude nutné určit překladatelskou metodu. Levý rozlišuje mezi iluzionistickou a protiiluzionistickou metodou. Iluzionistická metoda se na rozdíl od protiiluzionismu snaží vytvořit překlad, který se formou i informační výpovědí rovná originálu, ačkoliv si je jeho čtenář vědom, že se jedná pouze o překlad (Levý, 2012, s. 39–40). Tato metoda je směrodatná i pro VT bakalářské práce. Naším cílem je totiž zprostředkovat českému čtenáři překlad, který bude mít stejné kvality jako originál a vytvoří u cílového čtenáře „iluzi“ originálu (ibid., s. 39).

Dále se překladatel musí zabírat otázkou věrnosti. Levý (2012, s. 104) rozlišuje mezi překladem věrným a volným; volný překlad do velké míry substituuje dobově, kulturně a jazykově zvláštní znaky VT, zatímco překlad věrný vyměňuje pouze jazykový kód a zvláštní znaky originálu zachovává. Při překladu VT je zapotřebí dosáhnout rovnováhy mezi těmito dvěma metodami. Důležité bude přenést význam originálu, a přitom zachovat kolorit a estetickou hodnotu původního prostředí a kultury (ibid., s. 109). Tím dosáhneme balance mezi dvěma normami, které se vztahují na každý překlad; normou reprodukční, na jejímž základě požadujeme překlad věrný, a normou uměleckou, požadující esteticky krásný překlad (ibid., s. 82).

Popovič (1975, s. 63–64) dále zmiňuje metody exotizace a naturalizace nebo modernizace a historizace. Jelikož je VT populárně naučným odborným textem, není na místě používat přílišných cizích prvků v rámci exotizace, nebo naopak text maximálně adaptovat na české prostředí, neboť by tím mohlo dojít k narušení stylistické i výpovědní povahy textu. Vzhledem k odbornému historickému tématu textu není nutné navíc z hlediska času modernizovat ani historizovat.

V neposlední řadě lze zvážit metodu instrumentálního či dokumentárního překladu. Hlavním cílem dokumentární metody je čtenáři předložit překlad, který upřednostňuje znaky výchozího textu před cílovým; dokumentární překlad tak často pracuje např. s exotizační metodou (Nord, 1995, s. 82). Instrumentální překlad se naopak snaží splnit svůj komunikační cíl a jeho čtenář si nemusí být vědom, že text mohl vystupovat již v jiné komunikační situaci (ibid., s. 83). Vzhledem ke komunikačnímu záměru našeho textu se budeme držet instrumentální metody překladu.

3.4 Typologie překladatelských problémů

3.4.1 Lexikální rovina

3.4.1.1 Propria

Následující sekce se bude věnovat problematice proprií na pozadí překládaného textu. Propria, tedy jména vlastní, jsou skupinou substantiv, která vyčleňují jedince a jednotlivé předměty jako subjekty jedinečné (Hladká a Nekula, 2017). V rámci proprií zmíníme antroponyma se skupinovými antroponymy, chrématonyma, toponyma, exonyma a překladatelské problémy s nimi spojené.

Antroponyma

Jelikož překládaný text pojednává o odboji za nacismu a socialismu v Německu, text obsahuje vysoký počet antroponym, tedy vlastních jmen jednotlivých členů německého odboje.

Mnoho z antroponym ve VT označuje všeobecně známé historické osobnosti, př. *Hitler* či *Goebbels* (VT 25). Některá z takovýchto antroponym byla do českého jazyka již transkribována, tedy přepsána, a jsou plně lexikalizována. Proto u takovýchto antroponym užití i v CT transkripci:

VT 538–539: Die Schutzmacht der SED, die Sowjetunion mit ihrem Generalsekretär der Kommunistischen Partei **Michail Gorbatschow**, war selbst in eine tiefe Krise geraten.

CT 462–463: Ochranná síla, která bděla nad SED, tedy SSSR s generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu **Michailem Gorbačovem**, se sama ocitla v hluboké krizi.

Cílem autorů VT bylo ovšem představit osudy nejrůznějších německých odbojářů, a tak text obsahuje výčty i méně často zmiňovaných teologů, intelektuálů, umělců i řadových německých občanů žijících za nacismu či socialismu. Tato jména není na místě transkribovat:

VT 176–178: Im Zentrum dieser Kreise agierten **Arvid Harnack** und **Harro Schulze-Boysen**, unterstützt von **Hans und Hilde Coppi**, **Hans Lautenschläger**, **Heinrich Scheel** und vielen anderen.

CT 148–149: V centru těchto kruhů působili **Arvid Harnack** a **Harro Schulze-Boysen**, kterým pomáhali **Hans a Hilde Coppiovi**, **Hans Lautenschläger**, **Heinrich Scheel** a mnozí další.

Jelikož se autoři snažili VT do velké míry popularizovat, jména některých významnějších odbojářů explikují. Tento postup respektuje i CT:

VT 423–425: Zu einer wichtigen Figur der offenen Kritik wurde der **Liedermacher** Wolf Biermann, dessen Texte sich rasch verbreiteten.

CT 365–366: Důležitým veřejným kritikem byl i **písničkář** Wolf Biermann, jehož texty se rychle šířily.

Zároveň se ovšem snažíme vytvořit text, který bude srozumitelný i pro českého čtenáře. Proto samotný CT explikuje některá další jména odbojářů pomocí vnitřních vysvětlivek, a to v případech, kdy by čtenář nemusel pochopit rod jména vzhledem k jeho cizímu charakteru (Levý, 2012, s. 115):

VT 496–498: Betroffen waren die Malerin Bärbel Bohley, die Schriftstellerin Freya Klier, der Liedermacher Stephan Krawczyk, Lotte und Wolfgang Templin, Vera Lengsfeld, Werner Fischer und Ralph Hirsch.

CT 425–427: Mezi zatčenými byli malířka Bärbel Bohley, spisovatelka Freya Klier, písničkář Stephan Krawczyk, Lotte a Wolfgang Templinovi, **aktivistka** Vera Lengsfeld, **opozičníci** Werner Fischer a Ralph Hirsch.

Překladatel se zároveň rozhodl ženská jména odbojářek nepřechylovat. Jména tak zachovávají svoji původní jazykovou podobu a budou pro českého čtenáře snadněji dohledatelná v zahraniční literatuře, což navíc splňuje cíle hypotetické zakázky. Pokud by rod nepřechýlených ženských jmen nebyl jasný, jsou jména explikována (viz předchozí ukázka CT 425–427). Zároveň některé dobové fotografie ukazují ženské odbojáčky a v popiscích pod nimi jsou uvedena jejich jména, čímž by se případné pochyby taktéž objasnily.

Specifickým překladatelským problémem byla také antroponyma obsahující šlechtické tituly. Ačkoliv Výmarská ústava z roku 1919 zbavila šlechtického stavu jeho privilegií, a ze šlechticů tak udělala řádové občany republiky, můžeme dodnes najít šlechtické tituly v jménech německých občanů (Landsberg, 2022). Výmarské Národní shromáždění tedy povolilo, aby si bývalí šlechtici ponechali svůj titul, ovšem pouze jako součást příjmení (ibid.). Tato skutečnost

představuje překladatelský problém ve VT. Na rozdíl od jmen britských šlechticů, kde se titul používá před jménem (ibid.), jsme v CT přistoupili k variantě doporučené Historickým ústavem Akademie věd (AV) ČR, kdy se titul přeloží do češtiny a vloží se jako pevná součást jména na příslušné místo odpovídající originální variantě příjmení (Županič, b. d.):

VT 230–232: Geistiger Mittelpunkt dieser Gruppe waren Helmuth James **Graf** von Moltke und Peter **Graf** Yorck von Wartenburg.

CT 194–197: Duchovními vůdci této skupiny byli Helmuth James **hrabě** von Moltke a Peter **hrabě** Yorck von Wartenburg.

Skupinová antroponyma

VT obsahoval i mnoho skupinových antroponym, konkrétně označení nejrůznějších odbojových skupin (Pleskalová, 2017a). Překladatel tato antroponyma nevkládá do uvozovek, podobně jako autoři VT.

Pokud v češtině existuje lexikalizovaný překlad dané skupiny, využívá ji i CT. Zpravidla se ovšem jedná o známé německé odbojové skupiny za nacismu, ke kterým existuje mnoho odborné literatury v češtině. V takových případech CT uvádí pouze českou variantu bez německého originálního antroponyma:

VT 178–180: Die Geheime Staatspolizei (Gestapo), die diesen Freundeskreis fälschlicherweise als Teil der sowjetischen Spionageorganisation ansah und ihr daher den Namen **Rote Kapelle** gab [...].

CT 150–151: Gestapo, tajná státní policie Třetí říše, chybně považovala tento okruh přátel za část sovětské špionážní organizace, a proto jí dala název **Rudá kapela**.

VT 197–199: **Weißer Rose** nannte sich eine von Studenten dominierte, sich vor allem auf christliche und humanistische Werte und auf die Tradition der Bündischen Jugend berufende Widerstandsgruppe gegen den Nationalsozialismus.

CT 165–167: Jako **Bílá růže** se označovala protinacistická odbojová skupina, jejíž členy převážně tvořili studenti a která se odvolávala především na křesťanské, humanistické hodnoty a vycházela z tradice Spolkové mládeže.

Pokud však neexistuje etablovaný český překlad, CT nejprve přeloží skupinové antroponymum do češtiny a vzhledem k hypotetické zakázce uvede bezprostředně do závorky německé antroponymum, aby si čtenář mohl danou skupinu v cizojazyčné literatuře případně sám dohledat:

VT 189–192: Vielen dieser Gruppen wie die aus der **Wandervogelbewegung** hervorgegangene **Bündische Jugend**, die **Edelweißpiraten** im Rheinland und Ruhrgebiet, die **Leipziger und Erfurter Meuten** oder die **Swing-Jugendlichen** in Hamburg [...].

CT 159–162: Jednalo se o skupiny jako **Spolková mládež (Bündische Jugend)**, jež vzešla z hnutí **Putující pták (Wandervogel)**, dále **Piráti protěže (Edelweißpiraten)** z oblasti Porýní a Porúří, **Lipské smečky (Leipziger Meuten)** a **Erfurtské smečky (Erfurter Meuten)** nebo **Swingová mládež (Swing-Jugend)** v Hamburku.

Specifickou část skupinových antroponym představuje církevní protinacistický odboj. Na základě odborné konzultace s Mgr. Monikou Žárskou se překladatel rozhodl psát níže zmíněné skupiny církevního odboje s velkým písmenem, stejně tak jako jiná skupinová antroponyma v CT. Překlady názvů některých církevních skupin, např. *Ochranné sdružení farářů* (CT 100–101) apod., byly rovněž dohledatelné v odborných zdrojích, jako jsou *Dějiny Německa* (Müller et al., 1995, s. 273). CT se poté drží českých překladů uvedených v této publikaci a do závorky pro jasnost opět uvádí i německý originální název skupiny:

VT 119–120: Ihre Gegner schlossen sich 1933 zum **Pfarrernotbund** zusammen, darunter Dietrich Bonhoeffer und Martin Niemöller.

CT 100–101: Jejich protivníci se seskupili v roce 1933 do **Ochranného sdružení farářů (Pfarrernotbund)**, jehož členy byli němečtí teologové Dietrich Bonhoeffer a Martin Niemöller.

Dále lze do skupinových antroponym zařadit také názvy německých politických stran. CT opět využívá lexikalizované české překlady:

VT 282–285: Die **Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)** wurde zwangsweise mit der **Kommunistischen Partei Deutschlands (KPD)** zur **Sozialistischen Einheitspartei (SED)** vereint.

CT 239–242: **Sociálně demokratická strana Německa (SPD)** byla násilně sjednocena s **Komunistickou stranou Německa (KDP)**, a vznikla **Sjednocená socialistická strana Německa (SED)**.

U méně známých politických stran CT uvádí rovněž německé antroponymum i s jejich zkratkami v závorce:

VT 514–517: Das waren die Sozialdemokraten (SDP), der Demokratische Aufbruch (DA), das Neue Forum (NF), Demokratie jetzt (Dj) und Vereinte Linke (VL).

CT 440–445: Mezi ně patřili sociální demokraté (**SDP, od r. 1990 SPD**), strana Demokratický přelom (**Demokratischer Aufbruch, DA**), Nové fórum (**Neues Forum, NF**), Demokracie teď (**Demokratie jetzt, Dj**), Spojená levice (**Vereinigte Linke, VL**).

Chrématonyma

Chrématonyma označují jména lidských děl a výtvorů, která jsou ukotvena kulturní, historickou či politickou skutečností (Knappová, 2017).

VT v menším množství zmiňuje chrématonyma označující historické smlouvy 20. století, např. *Versailler Vertrag* (VT 9), *Ermächtigungsgesetz* (VT 28) či *Nürnbergergesetze* (VT 36). Jelikož již existuje jejich český překlad, který je v historických vědách silně etablovaný, CT zmiňuje pouze tyto české varianty bez udání originálního názvu:

VT 28–29: Das **Ermächtigungsgesetz** vom 24. März 1933 entzog dem Parlament die Entscheidungskompetenz.

CT 26–27: Dne 24. března 1933 byl prosazen tzv. **zmocňovací zákon**, který odebral německému parlamentu rozhodovací pravomoc.

Rovněž text obsahuje i názvy děl vědeckého či uměleckého charakteru. Zde se CT opět drží českých lexikalizovaných titulů děl:

VT 137–138: Das in allen katholischen Gemeinden verlesene Rundschreiben „**Mit brennender Sorge**“ von Papst Pius XI. vom März 1937 [...].

CT 114–115: Proto se ve všech katolických obcích předčítal oběžník ***S palčivou starostí*** od papeže Pia XI. z března roku 1937 [...].

Toponyma a exonyma

Toponyma jsou vlastní jména geografických či mapových objektů (Pleskalová, 2017b). Ačkoliv se primární důraz klade především na antroponyma či skupinová antroponyma, ve VT nalezneme i toponyma, zpravidla označující místa působiště odbojářů, místa koncentračních táborů, dále státy a regionální oblasti.

Pokud v češtině existuje pro dané toponymum ustálená transkribovaná varianta, CT užívá českou variantu původně cizojazyčného geografického objektu. V překladu tedy užíváme tzv. exonyma (Harvalík, 2017):

VT 199–201: Sie entstand 1942 in **München** auf Initiative eines Freundeskreises um die Medizinstudenten Hans Scholl und Alexander Schmorell.

CT 167–168: Vznikla roku 1942 v **Mnichově** jako iniciativa kruhu přátel kolem studentů medicíny Hanse Scholla a Alexandera Schmorella.

Ne všechna exonyma však byla vzhledem k jejich četnosti užití v češtině adekvátní. Proto CT netranskribuje některá toponyma z německého jazyka:

VT 159–161: Im April 1943 wurde er festgenommen, blieb ohne Gerichtsverfahren im Gefängnis und wurde am 9. April 1945 im KZ **Flossenbürg** ermordet.

CT 135–136: V dubnu 1943 byl zatčen, bez soudního procesu zůstal ve vězení a 9. dubna 1945 byl v KT **Flossenbürg** zavražděn.

CT užívá české exonymum, pokud je jako heslo dohledatelné v Internetové jazykové příručce AV ČR, v příručce se případně vyjadřuje k četnosti daného exonyma autor v popisku hesla (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., © 2008–2024a). Volba českých exonym by byla případně na domluvě se zadavatelem zakázky.

3.4.1.2 Kompozita

Kompozitum je z hlediska tradiční nauky o slovo tvorbě slovo, jež vzniklo spojením alespoň dvou slovních základů (Bozděchová, 2017). Slovní základy tak spolu fungují v posesivním vztahu, kdy jeden člen vyjadřuje „celek entity“ a druhý charakterizuje jeho část (Štícha, 2003, s. 119).

Kompozice je v německém jazyce vedle derivace jednou z nejčastějších a nejrozvinutějších metod tvorby slov (Donalies, 2024). Ačkoliv kompozici řadíme taktéž v češtině do základních způsobů slovo tvorbě, metoda derivace stále převažuje, což může způsobit komplikace při překladu německých kompozit ve VT do češtiny (Rusínová, 2017). Na základě této skutečnosti Štícha (2003, s. 419) představuje tři nejčastější způsoby překladu německých kompozit:

- a) Posesivní vztah mezi členy německého kompozita lze převést pomocí atributivního (přívlastkového) substantiva, buď v předložkovém pádu (1.), nebo pomocí genitivu bez předložky (2.). Příkladem:

1. VT 52: Wannseekonferenz

CT 45: konference ve Wannsee

2. VT 504: Jugendpfarrer

CT 431: farář mládeže

- b) Dalším nejčastějším způsobem je atribuce pomocí adjektiva, jež vzniklo ze substantiva:

VT 483: Friedensgebete

CT 414: mírové modlitby

- c) Méně často se mohou německá kompozita nahradit českými kompozity:

VT 359: Landesinnere

CT 306: vnitrozemí

Speciální potíže činilo rovněž kompozitum:

VT 115: weltanschaulicher **Führungsanspruch**

CT 97: světonázor o vedoucí pozici [nacistů]

Pro daný výraz neexistuje v češtině odpovídající kompozitum. Ze zbylých dvou výše zmíněných způsobů překladatel používá způsob substantivní atribuce v předložkovém pádu. Vzhledem k sémantické komplexnosti výrazu je však nutné část *Führungs-* nahradit dvěma substantivy.

3.4.1.3 Verbonominální konstrukce

Vzhledem k odbornému charakteru textu autoři rovněž používají verbonominální konstrukce, tzv. *Funktionsverbgefüge* (FVG). Vyznačují se svou formálností a vznikají modelovým způsobem, proto se velmi často objevují v odborných textech (Helbig a Buscha, 2017, s. 94).

FVG se v CT vyskytují na několika místech. Jedná se zpravidla o lexikalizovaná FVG. Autoři ovšem i na některých místech experimentují a FVG upraví pomocí adjektivní atribuce. Atribuce FVG je možná v případech, kdy FVG ještě není plně lexikalizováno (ibid.). Tím se význam FVG rozšiřuje. V následující ukázce bylo nutné atribut explikovat vedlejší větou:

VT 114–116: Die Nationalsozialisten schalteten zudem die christlich-demokratische Opposition aus und erhoben ihren **weltanschaulichen Führungsanspruch** auch gegenüber den christlichen Kirchen.

CT 96–97: Jelikož nacisté zastávali světonázor o své vedoucí pozici, vznesli nárok i na křesťanské církve.

CT se zároveň snaží přenést specifický ustálený charakter FVG do češtiny pomocí frazeologického víceslovného spojení *vznést nárok*, které tvoří substantivum se slovesem, to vše za předpokladu, že se minimálně zmenší mezitextový invariant, tj. sémantika VT a CT se bude překrývat (Popovič, 1975, s. 79).

3.4.1.4 Zkratky

Autoři VT využívají systém lexikalizovaných zkratek, které zvyšují efektivnost a praktičnost textu. Zpravidla se jedná o odborné zkratky států, politických stran apod. Tyto zkratky jsou v oblasti politických dějin lexikalizované, a v českém jazyce je tedy substituují patřičné ekvivalenty, které respektuje i CT:

VT 308–309: Nach der Gründung der **DDR** 1949 ging die politische Justiz allmählich auf die SED-Apparate über.

CT 263: Po založení **NDR** v roce 1949 přešla moc politické justice postupně na orgány SED.

Některé lexikalizované české zkratky vznikly přímým přepisem z německého jazyka:

VT 129–130: Die katholische Kirche bezog noch im Reichswahlkampf 1933 deutlich Stellung gegen die **NSDAP**.

CT 109–110: Katolická církev se ještě před německými volbami do Říšského sněmu v roce 1933 jasně vymezila proti **NSDAP**.

Překladatel respektuje metodu autorů, kteří daný termín na prvním místě výskytu zpravidla vysvětlují a zkratku uvedou bezprostředně poté v závorce:

VT 56–57: Durch systematische, staatlich gelenkte Massenmorde in Arbeits- und **Konzentrationslagern (KZ)** wurden europaweit etwa sechs Millionen Juden umgebracht.

CT 49–50: Systematickým, státem řízeným masovým vyvražďováním v pracovních a **koncentračních táborech (KT)** bylo v Evropě zabito asi šest milionů Židů.

Vzhledem k hypotetické zakázce vysvětluje CT, na rozdíl od VT, vždy všechny zkratky, se kterými se později v textu pracuje, a to na prvním místě výskytu. Text tak bude i pro neodborné čtenáře více přívětivý a systematický:

VT 301–302: Anfangs wurden viele tausend Menschen in sowjetische Lager in der **UdSSR** verschleppt. (první místo výskytu)

CT 224–226: Podporoval ji **Svaz sovětských socialistických republik (SSSR)** a svou existenci **NDR** obhajovala komunistickou vizí rovnoprávné společnosti bez rozporů. (první místo výskytu)

Pro přehlednost překladatel uvádí glosář nejdůležitějších názvů a zkratk v příloze.

3.4.1.5 Západní Německo, SRN, Východní Německo, NDR

Podobnou explikační metodu, jež popisujeme u zkratk, aplikuje CT také na ekvivalentní termíny *Západní Německo* se zkratkou *SRN* a *Východní Německo* s *NDR*.

Ačkoliv autoři VT tuto terminologii v textu libovolně bez explikace střídají, překladatel se rozhodl pracovat primárně se zkratkou *SRN* a *NDR*. Aby se ovšem nezmenšil mezitextový invariant, CT zmiňuje i termíny *Západní Německo* a *Východní Německo*:

CT 315–316: Budovali ilegální skupiny v NDR, propašovali letáky a noviny do **Východního Německa** [...].

CT 388–389: Znovusjednocení se **Západním Německem** bylo vyloučeno, a NDR se měla stát národním socialistickým státem.

Pro přehlednost ovšem překladatel explikuje tyto dva termíny v závorce spolu s jejich odpovídajícími zkratkami na prvním místě textu, kde je daný stát zmíněn:

CT 223–224: Na rozdíl od nacistického Německa vydržela Německá demokratická republika (**NDR, Východní Německo**) čtyřicet let.

CT 271–273: Aby NDR získala devize pro financování státu, prodala Spolkové republice Německo (**SRN, Západní Německo**) do roku 1989 celkem 31 775 rukojmí za skoro 3,4 miliardy západoněmeckých marek.

3.4.1.6 Národní socialismus, nacismus

Pojem *nacismus* je zkrácené označení pro tzv. národní socialismus, „kterým se rozumí ideologie Hitlerova hnutí a zároveň jeho diktátorský režim, který vládl v Německu od r. 1933 do r. 1945 a bývá též nazýván hitlerismem“ (Baum, Nešpor, 2017).

Termín národní socialismus pochází z běžně užívaného německého označení pro *Nationalsozialismus*, který rovněž najdeme ve VT. V němčině také existuje zkrácené označení *Nazismus*, to se ovšem považuje za hovorové a vyskytuje se spíše okrajově (Duden, © 2024b).

V češtině i v němčině se tedy vyskytuje zkrácená i plná forma daného označení.

Forma *národní socialismus* je sice v Českém národním korpusu dohledatelná, její výskyt je ovšem v českých zdrojích v porovnání s výskytem *nacismu* zanedbatelný (Ústav Českého národního korpusu, b. d.).

Překlad má být zároveň populárně naučný text odborného charakteru, a je tak určen i pro laické čtenáře. Jelikož plný termín obsahuje slovo *socialismus*, mohl by si tak neodborný český čtenář spojovat nacistický režim s ideologií socialismu a jinými evropskými socialistickými hnutími ve 20. století.

Z výše zmíněných důvodů se proto v překladu vyskytuje výhradně termín *nacismus*, *nacistický* apod.

3.4.1.7 Překlad titulů

Autoři VT rovněž zmiňují názvy některých specifických děl uměleckého či vědeckého charakteru. Příkladem lze uvést papežský oběžník z roku 1937 s názvem *Mit brennender Sorge* (VT 137–138). Jedná se o titul, který není v české společnosti příliš známý a jeho českým překladem disponují spíše specializované teologické knihovny.

Překladatel se rozhodl použít v CT převládající český překlad tohoto titulu: *S palčivou starostí* (CT 115). Cílový čtenář tak může dané dílo pod tímto titulem snadněji vyhledat v českých národních zdrojích. Překladatel zároveň německý originální titul oběžníku v CT už více neuvádí, vzhledem k existujícímu českému překladu (Pius XI., 1937).

V textu se ovšem vyskytuje i název liturgické písně *Verleih uns Frieden gnädiglich* (VT 525–526), jejíž český překlad variuje. Překladatel se rozhodl použít český překlad písně, vyhotovený evangelickým farářem Jiřím Tenglerem, který je v internetových zdrojích dohledatelný pod názvem *Pokoj a mír světu daruj* (Tengler, 2022).

Překladatel uvádí v CT český překlad písně na prvním místě a bezprostředně poté do závorky zmiňuje její původní německý název. Čtenář si tak případně může dohledat píseň podle původního názvu, a nedojde tak k informačnímu nedorozumění. Překladatel českému čtenáři také explikuje původ písně pomocí vnitřní vysvětlivky:

VT 525–526: In den Friedensgebeten beteten sie für Gewaltfreiheit. Sie sangen „**Verleih uns Frieden gnädiglich...**“.

CT 452–454: Při mírových modlitbách se modlili za konec násilí, zpívali **německou liturgickou píseň *Pokoj a mír světu daruj* (Verleih uns Frieden gnädiglich).**

3.4.2 Morfologická stránka

Z hlediska morfologie je nutné v CT přistoupit k několika změnám. Následující sekce představí problematiku aktiva s pasivem, vazby *es gibt* a kategorie vidu v překladu.

3.4.2.1 Aktivum a pasivum

Jelikož autoři odborný text popularizují, užívají ve velké míře jak aktivum, tak pasivum. Pasivum se vyskytuje v případech, kdy je nutné upozadit původce děje (agens), a dojde k tzv. deagentizaci (Štícha, 2017). Právě pasivum může být jedním z projevů autorovy snahy o neutralitu sdělení, typickou pro texty odborného charakteru (Krčmová, 2017).

V českých odborných textech se ve vyšší míře taktéž užívá pasivum (Čechová et al., 2008, s. 152). České pasivum se ovšem od německého pasiva liší četností užití, která je podmíněna jeho stylistickým charakterem. Zvratné pasivum lze sice považovat za stylisticky neutrální, opisné pasivum je ovšem knižní, a tudíž stylisticky příznakovější (ibid.).

Z tohoto důvodu se překladatel rozhodl na některých místech zredukovat počet pasivních konstrukcí v CT, aby nedošlo ke stylistickému posunu v textu. Jedná se především o případy, ve kterých je možné jasně určit původní agens děje:

VT 193–196: Obwohl damit **kein ausdrücklich politischer Widerstand geleistet wurde**, verfolgte die Gestapo all diese Gruppen rigoros und inhaftierte viele Mitglieder in Fürsorgeanstalten, Gefängnissen und Konzentrationslagern.

CT 162–164: Ačkoliv **tyto skupiny vysloveně politický odpor nevytvářely**, gestapo je všechny nekompromisně pronásledovalo a mnoho z jejich členů bylo zavřeno do výchovných ústavů, vězení nebo KT.

Překladatel také v některých případech mění aktivum na pasivum, pasivum ovšem nesmí vyznívat příliš knižně a zároveň musí zůstat jasný původní agens děje. Příkladem lze opětovně uvést předchozí ukázkou, ve které se ve třetí větě souvětí dostává opisným pasivem do popředí akt zatčení a do pozadí jde gestapo, původní agens:

VT 193–196: Obwohl damit kein ausdrücklich politischer Widerstand geleistet wurde, verfolgte die **Gestapo** all diese Gruppen rigoros und **inhaftierte viele Mitglieder** in Fürsorgeanstalten, Gefängnissen und Konzentrationslagern.

CT 162–164: Ačkoliv tyto skupiny vysloveně politický odpor nevytvářely, gestapo je všechny nekompromisně pronásledovalo a **mnoho z jejich členů bylo zavřeno** do výchovných ústavů, vězení nebo KT.

Kromě případů, kdy překladatel užil opisného pasiva, se v CT vyskytují i konstrukce se zvratným pasivem, které taktéž text do značné míry popularizují:

VT 348–350: Allerdings **war ein Großteil der Bevölkerung** politisch **angepasst**, teilweise profitierten sie als Mitglieder der SED oder Mitarbeiter im Partei- und Staatsapparat vom System.

CT 297–299: **Většina obyvatelstva se** ovšem politicky **přizpůsobila**, část ze systému profitovala jako člen SED nebo pracovník ve stranických či státních orgánech.

3.4.2.2 Vazba *es gibt*

Autoři na několika místech užívají německou vazbu *es gibt*, což může představovat překladatelský problém, vzhledem ke skutečnosti, že čeština nedisponuje ekvivalentní lexikalizovanou vazbou.

Vazba *es gibt* je jedním ze způsobů, jak němčina vyjadřuje existenci věcí v prostoru (Štícha, 2003, s. 447). Jedná se jak o existenci věcí materiálních, tak abstraktních (ibid.). Štícha (2003, s. 447–448) uvádí sloveso *existovat* nebo *být* jako jeden z nejpřesnějších možných překladů. Objekt původní věty se tak v překladu stává subjektem. Zároveň si při překladu můžeme pomoci místními adverbii *zde*, *tady*, *tam* apod (ibid., s. 449). Příkladem:

VT 336–338: Daneben **gab es Formen** oppositionellen Verhaltens, die auf die Nutzung oder die Erweiterung legaler Spielräume angelegt waren.

CT 287–288: Mimoto ještě **existovaly různé formy** aktivit ze strany opozice, která fungovala v legálních mezích nebo se je snažila posouvat.

VT 340–341: Und schließlich **gab es ein weites Feld** von passiver Verweigerung oder partiellem Widerspruch.

CT 290–291: A nakonec **zde byla široká škála případů**, kdy se lidé pasivně vzpírali či vyjádřili částečný nesouhlas.

Aby byl překlad z morfologického hlediska rozmanitý, na některých místech překladatel volí jiné sloveso než dvě výše zmíněná. Toto sloveso ovšem koresponduje s významem úseku a opět se původní objekt stává subjektem věty v CT:

VT 478–480: Ebenfalls **gab es** auch religiös kaum interessierte **Oppositionelle**, die den kirchlichen Öffentlichkeitsraum nutzten.

CT 410–412: Rovněž zde **působili i opozičníci**, které víra spíše nezajímala, ke své činnosti ovšem využívali veřejný prostor církevní opozice.

3.4.2.3 Vid

Němčina, na rozdíl od češtiny a jiných slovanských jazyků, nedisponuje slovesným videm jakožto samostatnou gramatickou kategorií (Aspekt, 2017). Čeština rozlišuje mezi slovesy dokonavými (perfektivy) a nedokonavými (imperfektivy) (Cvrček, 2015, s. 292). Dokonavost a nedokonavost chápe sémantika různě; dokonavost je často popisována jako ukončený děj s výsledkem, nedokonavost jako časově neurčený děj (Nübler et al., 2017). Ačkoliv by se k této definici našla řada výjimek (např. sloveso *pospat si* je dokonavé sloveso, ačkoliv může taktéž označovat časově neurčený děj), bude toto pojetí směrodatné pro náš překlad (ibid.).

V němčině sice nalezneme slovesa, respektive slovesné konstrukce, které naznačují význam dokonavosti (konstrukce *sein + am + Infinitiv*, např. *am kochen sein*), nebo nedokonavosti (např. *abschließen*), není ovšem v němčině vid gramatikalizovaný (Aspekt, 2017). Zároveň kategorii vidu nelze zaměňovat např. s některými německými časy, které taktéž mohou vyjadřovat průběh či ukončenost děje (ibid.). Proto je nutné při překladu do češtiny určovat vid cílových sloves pomocí větného kontextu (ibid.)

Pro příklad lze uvést následující problematický úsek:

VT 146–148: Von beiden Kirchen als Institutionen **ging** kein politischer Widerstand **aus**, der das nationalsozialistische Regime **gefährdet hätte**. Der Widerspruch der Amtskirchen **beschränkte sich** in der Regel lediglich auf religiöskirchliche Belange.

CT 122–124: Katolická i evangelická církev jako instituce **nevytvořily** politický odboj, který by nacistický režim **ohrožoval**. Státem uznávané církve **vyjadřovaly** svůj nesouhlas zpravidla jen v náboženských a církevních záležitostech.

Slovesa *ausgehen*, *gefährden* a *sich beschränken* mohou v různých kontextech popisovat jak výsledek děje, tak časově neurčený děj. Jelikož daná ukázka z VT neobsahuje adverbia, která by napomohla určení vidu sloves, je nutné se řídit výhradně významem celého úseku a kontextem vět.

Na základě smyslu prvního souvětí se překladatel rozhodl u slovesa *ausgehen* pro dokonavý vid. Záměrem autorů totiž bylo poukázat na reakci katolické i evangelické církve: politický odpor se za celou dobu nevytvořil a dokonavost tento rezultat zdůrazní.

Další dvě slovesa (*gefährden* a *sich beschränken*) překladatel uvedl ve vidu nedokonavém. Imperfektiva naznačí časovou neurčenost dějů. Je tak zřejmé, že církevní odboj nemohl z dlouhodobého hlediska ohrozit celý nacistický režim, svůj nesouhlas s nacismem ovšem vyjádřil více než jednou.

Překladatel si je vědom, že mnozí lingvisté popisují nedokonavost a dokonavost rozmanitě, a z tohoto důvodu předkládá výše zmíněný překlad pouze jako jeden z možných interpretačních řešení.

3.4.3 Syntaktická stránka

Následující sekce představí překladatelské problémy na syntaktické rovině. Konkrétně se tato část zabývá českým a německým slovosledem, participiálními konstrukcemi a užitím interpunkce. V oblasti interpunkce tato bakalářská práce blíže popíše užívání uvozovek v originálním textu v porovnání s překladem.

3.4.3.1 Slovosled

Slovosled němčiny je do větší míry podmíněn tzv. gramatickým slovosledem, tedy souborem pravidel uspořádání slov ve větě (Štícha, 2003, s. 121). Postavení členů tedy není volné. Členy, které jsou ze syntaktického hlediska blíže spojené se slovesem, se v oznamovací větě vzdalují slovesu věty a lze mluvit o tzv. valenci (Helbig a Buscha, 2017, s. 477):

VT 32–33: So **wurden** jüdische Geschäfte **boykottiert** und jüdischen Anwälten, Ärzten und Künstlern Berufsbeschränkungen **auferlegt**.

CT 30–31: Tímto způsobem se bojkotovaly židovské obchody a židovským právníkům, lékařům a umělcům **byla omezena** profesní činnost.

Český slovosled se naopak více řídí tzv. aktuálním členěním větným (dále AČV), a komunikativní záměr věty tedy hraje velkou roli (ibid., s. 121). V kontextu AČV rozdělujeme téma, tj. složku věty, o níž něco vypovídáme, a réma, tedy komponent věty, jíž o tématu něco nového sdělujeme (Štícha, 2003, s. 170). Réma se nejčastěji v češtině nachází na konci věty (ibid.). Tuto skutečnost potvrzuje i spojení slov *profesní činnost* z předchozí ukázky, jež funguje v daném kontextu jako réma a může stát na konci celé věty. V originální větě se musí naopak umístit co nejdále od finitního slovesa participium, jelikož je součástí predikátu a z valenčního hlediska má tedy nejsilnější pozici. Zároveň má přednost před rématem věty.

Český slovosled v porovnání s německým ovšem není neomezeně volný. Určitá komunikační situace, ve které se česká věta pronese, taktéž značně podmiňuje pořadí slov (ibid., s. 122):

VT 13: Eine kurze Phase der Stabilisierung **endete** mit der Weltwirtschaftskrise von 1929.

CT 12: Krátkou fází stability **ukončila** světová hospodářská krize z roku 1929.

V překladu nelze na první místo, vzhledem ke kontextu, uvést sloveso *ukončila*, neboť by čtenář mohl nabýt dojmu, že se ho autor snaží ve větě z nějakého důvodu zdůraznit nebo jím navazuje na předchozí výpověď. Tímto způsobem podmiňuje AČV slovosled české věty. V německé větě by tato varianta nebyla teoreticky možná, vzhledem ke skutečnosti, že němčina v oznamovacích větách nepovoluje tzv. *Erststellung*, tedy uvádění slovesa na první pozici ve větě (Helbig a Buscha, 2017, s. 474).

3.4.3.2 Participia

Autoři VT užívají mnoho volných participiálních konstrukcí, čímž se text kondenzuje. V německém jazyce jsou participia velmi častým způsobem, jak vyjádřit předčasnost či současnost dějů (ibid., s. 109).

Ve VT se předčasnost dějů vyjadřuje zpravidla pomocí participia II (ibid.):

VT 210–213: Am 18. Februar 1943 legten Hans und Sophie Scholl **das von Kurt Huber verfasste** sechste Flugblatt, das sich gegen das „furchtbare Blutbad“ der Nationalsozialisten in Europa richtete, in der Münchener Universität aus. (= Hans und Sophie Scholl legten das sechste Flugblatt aus, das von Kurt Huber verfasst worden war.)

CT 176–178: Dne 18. února 1943 tajně roznesli Hans a Sophie Schollovi po mnichovské univerzitě šestý leták Bílé růže, **který vytvořil Kurt Huber** a jenž byl namířen proti „příšernému krveprolití“, které nacisté v Evropě páchali.

V této participiální konstrukci figuruje participium II v pozici atributu a lze ho odvodit od infinitivu slovesa *verfassen*. Překladatel se rozhodl tento participiální úsek verbalizovat, a přistoupil tak k větné transpozici pomocí vedlejší věty příslovečné časové.

Dále se ve VT vyjadřuje současnost mezi finitním slovesem a participiální konstrukcí, např. pomocí participia I (ibid., s. 108–109):

VT 14–15: Angesichts der Krise erwiesen sich die **regierenden** Parteien als unfähig, stabile Koalitionen zu bilden und ihrer politischen Verantwortung gerecht zu werden. (= Sie regierten und erwiesen sich als unfähig.)

CT 12–14: Vzhledem k této krizi se prokázalo, že **vládnoucí** strany nebyly schopné vytvořit stabilní koalice a dostát svým politickým povinnostem.

V daném úseku se participium I přeložilo do češtiny pomocí „-cí-ového“ verbálního participia, odvozeného od ekvivalentního nedokonavého slovesa *vládnout* (Karlík, 2017b). Tato varianta je v češtině stále stylisticky neutrální, na rozdíl od přechodníkových participií, které by působily knižně, a proto se v CT nevyskytují (ibid.).

3.4.3.3 Interpunkce

Uvozovky u přímé řeči a vložených citátů

VT využívá dvojité uvozovky jako indikátor přímé řeči. Dvojité uvozovky užívá k reprodukci přímé řeči i CT, což je ve shodě s pravidly užívání českých interpunkčních znamének (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., © 2008–2024b):

VT 457–459: Als Bundeskanzler Willy Brandt 1970 zu Gesprächen mit der DDR-Führung nach Erfurt kam, skandierten tausende Demonstranten: „**Willy Brandt, regier‘ du unser Land.**“

CT 391–393: Když se Willy Brand, kancléř SRN, vydal roku 1970 na pohovory s lidry NDR do Erfurtu, skandovaly zde tisíce demonstrantů: „**Willy Brandte, vládni ty naší zemi.**“

Autoři dále pomocí uvozovek citují. Je-li část externího textu začleněna do výchozího textového úseku, čeština taktéž užívá uvozovky (ibid.). Tohoto pravidla se drží i CT. Nachází-li se vložená citace na konci věty, musí být nejdříve zakončena uvozovkou a poté následuje tečka (ibid.):

VT 36–38: Teil der Nürnberger Gesetze war unter anderem das Gesetz zum Schutz des deutschen Blutes und der deutschen Ehre, das Ehe und Intimpartnerschaft zwischen „**Personen deutschen oder artverwandten Blutes**“ und Juden verbot.

CT 33–35: Část norimberských rasových zákonů tvořil mimo jiné zákon o ochraně německé krve a německé cti, který zakazoval sňatek či intimní vztah mezi Židy a osobami „**německé nebo druhově příbuzné krve**“.

Uvozovky u názvů děl a jazykových výrazů

Jak bylo již zmíněno v kapitole o suprasegmentálních a neverbálních prvcích (3.1.2.5), autoři pro přehlednost neužívají uvozovky k označení odbojových skupin.

Názvy děl, především děl uměleckých a vědeckých, jsou ovšem od zbytku textu vždy odlišeny pomocí uvozovek, což patří v němčině ke standardním metodám značení názvů (Duden, © 2024a). Uvozovkami se rovněž ve VT značí jazykové výrazy a slova označující jazykovou realitu. Text tak získává funkci metajazykovou.

Taktéž čeština v těchto případech povoluje používat uvozovky (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., © 2011b), překladatel se však rozhodl užít kurzívu:

VT 137–139: Das in allen katholischen Gemeinden verlesene Rundschreiben „**Mit brennender Sorge**“ von Papst Pius XI. vom März 1937 kritisierte die Rechtsbrüche des nationalsozialistischen Regimes [...].

CT 114–116: Proto se ve všech katolických obcích předčítal oběžník *S palčivou starostí* od papeže Pia XI. z března roku 1937, jenž kritizoval porušování práv církve ze strany nacistického režimu.

VT 280–281: Alles, was die kommunistische Herrschaft in Frage stellte, wurde verfolgt und als „**faschistisch**“ diffamiert.

CT 237–238: Vše, co zpochybňovalo vládu komunistů, bylo pronásledováno a hanobeno jako *fašistické*.

Uvozovky v popiscích fotografií

Uvozovky se v CT rovněž užívají k označení textu, jenž je v původním jazyce čitelný z několika dobových fotografií. Tento text překladatel vkládá do popisku obrázků.

Překladatel v popisku nejprve uvádí text autora, který se nachází i ve VT a komentuje dění na fotografii. Poté následuje přeložený text z fotografie.

Jelikož se snažíme vytvořit CT, jenž bude graficky podobný originálu (3.4.5.3), rozhodl se překladatel ekvivalentně odlišit popisky obrázků od hlavního textu pomocí kurzívy. Pro přehlednost je proto překlad textu z fotografií navíc odlišen uvozovkami.

3.4.4 Stylistická stránka

Vzhledem k hypotetické zakázce je naším cílem vytvořit funkčně a stylisticky ekvivalentní překlad. Jelikož lze VT zařadit do populárně naučného odborného stylu, autoři text částečně beletrizovali. VT tedy pracuje specificky s expresivitou či figurativností, tj. konceptem obraznosti jazyka (Mareš, 2017). Ze stylistického hlediska bude nutné tyto znaky převést i do překladu.

Figurativnost se objevuje především v dobových citátech. S jazykovou obrazností se ovšem pracuje i mimo citáty. Místy se rovněž autoři uchylují k expresivům, tedy lexikálním prostředkům jazyka, které vyjadřují citový či hodnotící vztah mluvčího k dané skutečnosti (Křístek, 2017). Tím VT nabývá na funkci expresivní. Následující sekce představí překladatelské problémy spojené s výše vyjmenovanými textovými prvky.

3.4.4.1 Citace

VT obsahuje několik dobových citátů vyznačených uvozovkami. Jedná se nejčastěji o úryvky z děl dobových intelektuálů, zákonů, dokumentů apod. Všechny citace se ve VT uvádí v uvozovkách, stejný postup volí i překladatel.

Citace z děl

Aby si čtenář udělal lepší obrázek o kontextu doby, prokládají autoři text citáty z děl tehdejších intelektuálů, kteří se zpravidla sami podíleli na odboji. Mnohé citáty se vyznačují figurativností.

Příkladem lze uvést citát německého teologa a člena tzv. Vyznávající církve Dietricha Bonhoeffera:

VT 154–157: So nahm Bonhoeffer schon 1933 öffentlich Stellung gegen die nationalsozialistische Judenverfolgung und erwog im April 1933 unter dem Eindruck der Judenverfolgung, nicht nur **„die Opfer unter dem Rad zu verbinden, sondern dem Rad selbst in die Speichen zu fallen“**.

CT 129–132: Bonhoeffer se takto veřejně vymezil proti nacistickému pronásledování Židů již v roce 1933 a v dubnu téhož roku v kontextu pronásledování Židů prohlásil, že je třeba **„oběti lámané kolem nejen sjednotit, ale sám se do jeho paprsků i vrhnout“** (nicht nur die Opfer unter dem Rad zu verbinden, sondern dem Rad selbst in die Speichen zu fallen).

Jedná se o úsek z Bonhoefferovy stati *Die Kirche vor der Judenfrage* z roku 1933, zabývající se morální povinností církve vůči utlačovaným Židům, ale také postojem církve ke státu (Bonhoeffer Initiative, © 2019).

Jelikož český překlad této stati nebyl dohledatelný, musel se překladatel uchýlit k vlastnímu překladu citátu a původní znění vložil do závorky. Citát je ovšem problematický z několika důvodů.

Prvotní problém může činit určení původce děje v citátu, tedy kdo konkrétně má morální povinnost pomáhat oběťm režimu. Jelikož infinitiv „fallen“ závisí na dalším infinitivním slovese „verbinden“, nelze na základě VT s určitostí říci, zda se Bonhoeffer vztahuje ke svým osobním životním zkušenostem, církvi, široké veřejnosti nebo člověku obecně. Po odborné konzultaci s Dr. Astrid Winter došel překladatel k závěru, že se Bonhoeffer vztahuje především k obci věřících. Podkladem byl i kontext celkové stati *Die Kirche vor der Judenfrage* (Bonhoeffer, 1933, s. 3), kde se daný úsek nachází. Překladatel proto podobně nejmenuje konkrétní subjekt věty a význam citátu zobecňuje:

CT 129–132: Bonhoeffer se takto veřejně vymezil proti nacistickému pronásledování Židů již v roce 1933 a v dubnu téhož roku v kontextu pronásledování Židů prohlásil, že **je třeba** „oběti lámané kolem nejen sjednotit, ale sám se do jeho paprsků i vrhnout“ (nicht nur die Opfer unter dem Rad zu verbinden, sondern dem Rad selbst in die Speichen zu fallen).

Druhý překladatelský problém představuje figurativnost citátu. Bonhoeffer využívá lexikalizovanou metaforu *Rad*, tedy v němčině již zautomatizovanou metaforu (Nekula, 2017), která se dnes používá např. v rámci frazému *unter die Räder geraten*, popisující selhání člověka v abstraktním smyslu (Duden, © 2024c). V kontextu věty se však metafora stává tzv. konkretizující metaforou, tj. původně zautomatizovanou a vyprázdněnou metaforu Bonhoeffer materializuje v hlavě čtenáře v obraz kola (Malá, 2003, s. 81). Tím může Bonhoeffer narážet na středověkou mučící praktiku vlámání do kola. Takové kolo je dle Bonhoeffera nutné rozvrátit zevnitř (*in die Speichen zu fallen*), čímž vytváří paralelu mezi nacistickým režimem a jeho oběťmi. Církev i věřící mají povinnost se za takové oběti postavit a dostát své morální povinnosti.

Přímý překlad spojení *ocitnout se pod kolem/koly* ovšem v češtině nevytváří stejné asociace jako v němčině. Aby se nesnížila obrazná hodnota daného citátu, a nedošlo tedy k nivelizaci

stylu, je nutné v CT přímo vyjádřit celé slovní spojení *lámat kolem*, na které Bonhoeffer pravděpodobně naráží:

CT 129–132: Bonhoeffer se takto veřejně vymezil proti nacistickému pronásledování Židů již v roce 1933 a v dubnu téhož roku v kontextu pronásledování Židů prohlásil, že je třeba „**oběti lámané kolem** nejen sjednotit, ale sám se do jeho paprsků i vrhnout“ (nicht nur die Opfer unter dem Rad zu verbinden, sondern dem Rad selbst in die Speichen zu fallen).

Výraz *lámání kolem* v češtině vyvolává negativní konotace a funguje podobně jako Bonhoefferova konkretizující metafora (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., © 2011). Tím se kompenzuje metaforičnost celého citátu.

Citace ze zákonů, dokumentů

Autoři rovněž citují ze státních zákonů a dokumentů, které vznikly během nacistické či socialistické diktatury. Jedná se tedy o citaci jazyka odborného až administrativního stylu.

Po výzkumné účely jsou tato díla dodnes přístupná veřejnosti, a proto byla několikrát přeložena i do českého jazyka. Překladatel se z tohoto důvodu držel jejich veřejně dostupného překladu. Příkladem lze uvést norimberské rasové zákony, které autoři částečně citují v první překládané kapitole:

VT 36–38: Teil der Nürnberger Gesetze war unter anderem das Gesetz zum Schutz des deutschen Blutes und der deutschen Ehre, das Ehe und Intimpartnerschaft zwischen „**Personen deutschen oder artverwandten Blutes**“ und Juden verbot.

CT 33–35: Část norimberských rasových zákonů tvořil mimo jiné zákon o ochraně německé krve a německé cti, který zakazoval sňatek či intimní vztah mezi Židy a osobami „**německé nebo druhově příbuzné krve**“.

CT používá výraz *německá nebo druhově příbuzná krev*, který je rovněž dohledatelný v dobovém českém překladu norimberských zákonů (Beyer, 1939, s. 21). Jelikož se tento termín dodnes používá v historických vědách, ze stylistického hlediska tak podpoříme odborný charakter textu.

Protirežimní hesla a fráze

VT rovněž cituje hesla s frázemi, jež se skandovala během protirežimních demonstrací nebo která šířily různé odbojové skupiny.

Takováto hesla a fráze, na rozdíl od citací uměleckých děl, neobsahují složité tropy. Naopak často pracují s dobře zapamatovatelnou kombinací slov, používají jednoduchý jazyk, nevětné konstrukce a svým charakterem se blíží komunikační funkci prostěsdělovacího stylu. Stejně stylistické znaky musí překladatel přenést i do CT. Při překladu je nutné přenést hlavní myšlenku a apel těchto frází či hesel pomocí podobně jednoduchého a úderného jazyka. Jelikož je cílem vytvořit stejně komunikativní a srozumitelný překlad, překladatel neuvádí originální znění daných hesel či frází do závorky:

VT 208–210: Nach dem Ende der Schlacht von Stalingrad im Winter 1942/43 schrieben Willi Graf, Alexander Schmorell und Hans Scholl Parolen wie „**Nieder mit Hitler**“ oder „**Massenmörder Hitler**“ an Münchener Hausfassaden.

CT 174–176: Poté, co skončila bitva u Stalingradu v zimě 1942/1943, napsali Willi Graf, Alexander Schmorell a Hans Scholl na fasády domů v Mnichově slova jako „**Pryč s Hitlerem**“ či „**Masový vrah Hitler**“.

Hesla a fráze taktéž obsahují expresivitu, která se ve VT naznačuje pomocí vykřičníků. Tyto suprasegmentální prvky překladatel zachovává i v CT:

VT 526: Auf den Straßen riefen sie: „Wir sind das Volk!“

CT 453–454: Na ulicích provolávali „My jsme národ!“.

Specifickým problémem byl ovšem překlad fráze, jež se skandovala na demonstraci v Erfurtu v roce 1970:

VT 457–459: Als Bundeskanzler Willy Brandt 1970 zu Gesprächen mit der DDR-Führung nach Erfurt kam, skandierten tausende Demonstranten: „Willy Brandt, regier‘ **du** unser Land.“

CT 391–393: Když se Willy Brand, kancléř SRN, vydal roku 1970 na pohovory s lidry NDR do Erfurtu, skandovaly zde tisíce demonstrantů: „Willy Brandte, vládni **ty** naší zemi.“

Stylovým příznakem této konstrukce je práce s rýmem a rytmem. Překladatel se rozhodl tuto stylistickou výrazovou složku zeslabit a upřednostnil přenesení významu před zachováním původního rýmu a rytmu. Aby nedošlo k naprosté stylistické nivelizaci, předchozí zeslabení překladatel částečně kompenzuje kurzívou. Kurzíva tak zdůrazňuje ukazující zájmeno *ty*, vztahující se k osobě kancléře. Dále tímto způsobem překladatel naznačí ve frázi přízvuk a intonaci, tj. typické znaky mluvených komunikátů (Čechová et al., 2008, s. 196).

3.4.4.2 Expresiva

Autoři v menší míře hodnotí obsah VT pomocí expresiv. Emocionálně zabarvená a hodnotící slova jsou znakem populárně naučného odborného stylu, a VT se tak přibližuje umělecké literatuře (Eroms, 2008, s. 121).

Aby nedošlo ke stylistické nivelizaci, je nutné expresivní výraz VT substituovat vhodným českým ekvivalentem:

VT 49–50: Mit Beginn des Zweiten Weltkrieges am 1. September 1939 verschärfte sich der beispiellose Absturz in die **Barbarei** [...].

CT 43–44: Po vypuknutí druhé světové války 1. září 1939 se bezprecedentní **barbarství** ještě prohloubilo [...].

VT 542–543: Gorbatschows Rettungsversuche scheiterten **kläglich**.

CT 466: Gorbačovy poslední snahy o záchranu **žalostně** selhaly.

3.4.4.3 Figurativnost

Figurativnost využívají i samotní autoři textu, neboť napomáhá beletrizovat VT. Text odborného stylu tak využívá jazykových prostředků umělecké literatury. Figurativnost rovněž posiluje estetickou funkci textu.

Autoři zpravidla pracují s tropami, konkrétně metaforou a personifikací. Aby opět nedošlo ke stylistické nivelizaci textu, je nutné tyto metafory patřičně substituovat českými metaforami či personifikacemi, které v cílovém čtenáři vyvolají podobné obrazové představy:

VT 524–525: Die Menschen **hatten ihre eigene Sprache wiedergefunden**.

CT 451–452: Lidé znovu **našli svůj hlas**.

VT 526–528: Der SED und ihren hohen Funktionären **verschlug es die Sprache**, ihre Appelle wurden überhört, **ihre Befehlsketten zerrissen**.

CT 454–455: **Tyto události** SED a jejím vysokým funkcionářům **vyrazily dech**. Jejich apely lidé ignorovali a **vyrvali se z okovů státních příkazů**.

VT 539–540: **Die Ideologie war ausgebrannt** und hatte mit der Wirklichkeit nichts mehr zu tun [...].

CT 463–464: **Síla ideologie pomasínala** a se skutečností už neměla vůbec nic společného.

3.4.5 Pragmatická stránka

Následující úsek představí překladatelské problémy spojené s presupoicemi, grafickým rozložením VT a dobovými fotografiemi obsaženými v textu. Překladatel taktéž zmíní případ faktické chyby ve VT.

3.4.5.1 Presupoice

Jak bylo již blíže specifikováno v kapitole o presupoicích v rámci překladatelské analýzy (3.1.2.2), VT autoři koncipovali pro německé čtenáře. Překlad je ovšem určen pro českou širokou veřejnost, která nemusí disponovat stejnými kulturními a jazykovými znalostmi. Z tohoto důvodu je nutné přistoupit na několika místech CT k explikacím. Příkladem:

VT 285–288: Die Christlich-Demokratische Union (CDU) und die Liberal-Demokratische Partei Deutschlands (LDPD) wurden als „**Blockparteien**“ von der SED auf Linie gebracht.

CT 242–246: Křesťanskodemokratická unie Německa (CDU) a Liberálně demokratická strana Německa (LDPD) byly SED omezeny na **zbylé strany Národní fronty, sdružení všech povolených stran a organizací NDR.**

Termín *Blockpartei* je běžně užívaný německý termín, především v oblasti historických či politických věd, a v minulosti označoval sdružení všech povolených politických stran NDR (MDR, 2010). Tyto strany měly představovat „blok“ opozičních, spolu vládnoucích stran, prakticky se však zodpovídaly komunistické straně SED a vytvářeli jádro tzv. *Nationale Front* (Blockpolitik, 2009).

Český čtenář, v porovnání s německým, tento termín nemusí znát. Překladatel se proto uchyluje k explikaci.

Původní označení *Blockpartei* se explikuje jako *zbylé strany Národní fronty*. Jedná se o narážku na český termín *Národní fronta Čechů a Slováků*, který popisoval „sdružení politických stran a dalších subjektů legálně působících v Československu v letech 1945–1990“ a obsahoval tedy jak vládnoucí stranu KSČ, tak ostatní strany, které se mohly podílet na moci pouze formálně, nikoliv prakticky (MDH 21, b. d.). V českých poměrech se jednalo tedy o paralelu k *Nationale Front*. Aby se předešlo případným nejasnostem, překladatel pojem *Národní fronta* ještě navíc explikuje, a CT tak krátce definuje tento pojem v podobě vnitřní vysvětlivky.

3.4.5.2 Oprava faktické chyby

Ačkoliv je VT odborného charakteru, obsahuje v jednom případě faktickou chybu, která mohla vzniknout z nepozornosti nebo neověřením dat:

VT 426–428: Er hatte als Widerständler im NS-Staat, als Mitglied der Gruppen „Neu-Beginnen“ und „Europäische Union“, **zehn Jahre** in demselben Gefängnis wie Erich Honecker gesessen.

Daný úsek krátce pojednává o zatčení odbojáře Roberta Havemanna během 2. světové války. Pasáž zmiňuje, že byl Havemann vězněn ve stejném zařízení jako Erich Honecker. V daném vězení ovšem strávil dva roky, nikoliv deset (Theuer, b. d.). Jedná se tedy o faktickou chybu, kterou je nutné opravit:

CT 367–369: Tento protinacistický odbojář, jenž byl členem odbojových skupin Nový počátek (Neu-Beginnen) či Evropská unie (Europäische Union), tak strávil **dva roky** ve stejném nacistickém vězení jako Erich Honecker.

3.4.5.3 Fotografie

Překladatel se rozhodl zachovat grafickou a vizuální stránku VT z více důvodů. Prvním z nich je výpovědní hodnota doprovodných fotografií v textu. Autoři hlavní text doplňují autentickými dobovými fotografiemi, jež zpravidla zobrazují členy odboje, ale také zločiny Třetí říše, a čtenáři se tak dokresluje kontext doby. Aby měl CT stejnou výpovědní a estetickou hodnotu jako VT, je nutné tyto fotografie taktéž přejmout. Tento krok je navíc v souladu s hypotetickou zakázkou, neboť tím vznikne překlad, jenž bude funkčně ekvivalentní s originálem.

Fotografie také často zachycují německé nápisy na transparentech, cedulích apod. Tyto nápisy jsou součástí širšího kontextu textu, a proto se jejich překlad uvádí do popisku pod fotografie.

Překladatel se rozhodl v překladu zachovat i stejné grafické rozložení originálu. Grafická podoba VT zaujme pozornost svou originalitou, text je díky ní lépe členěn a téma se stává více srozumitelné i pro neodborné čtenáře, čímž naplníme požadavky výchozího funkčního stylu. Tyto vlastnosti se proto překladatel snažil převést i do CT, ačkoliv by jeho grafické rozložení bylo na případné domluvě se zadavatel překladatelské zakázky.

3.4.5.4 Číslování stránek, záhlaví a zápatí

Vzhledem k technickým parametrům této bakalářské práce nemohl překladatel dodržet původní způsob číslování stránek, které se značí ve VT v zápatí, a to buď v pravém, nebo levém dolním rohu.

Autoři jmenují v záhlaví originálního textu také aktuální kapitolu, ve které se čtenář nachází, a název celé brožury. Na sudých a lichých stranách se tak pravidelně střídá titul brožury a název aktuální kapitoly. Tohoto rozložení se drží i překladatel.

3.5 Výrazové a překladové posuny

Tato část bakalářské práce představuje výrazové změny a překladové posuny spojené s překladem VT. Dále uvádí příklady intelektualizace v CT.

3.5.1 Výrazové posuny

Ačkoliv není možné dosáhnout naprosto věrného překladu, překladatel se snaží co nejvíce dostat originálu, čímž dochází k nevyhnutelným změnám na rovině makrostylistické či mikrostylistické, tzv. výrazovým posunům (Popovič, 1975, s. 121–122). V některých případech mohou být výrazové posuny cílené (ibid., s. 121).

Na úrovni makrostylistiky rozlišujeme tzv. aktualizaci, lokalizaci a adaptaci, tedy úpravy týkající se času, míst a postav, respektive reálií (Reissová dle Popoviče, 1975, s. 122). Přestože překládaná brožura pochází z roku 2019, nebylo nutné provádět žádnou aktualizaci. Dvě překládané kapitoly představují dějinné události 20. století a autoři žádným způsobem přímo nezmiňují svou současnost. Překladatel se neuchýlil ani k lokalizaci a adaptaci, vzhledem k odbornému charakteru textu a hypotetické zakázce.

Na úrovni mikrostylistiky rozlišujeme výrazové zesilování, zeslabování a výrazovou shodu.

Umenší-li překladatel výrazovou příznakovost originálního subjektu, může dojít ke ztrátě koloritu, či dokonce výrazové ztrátě (Popovič, 1975, s. 129). Tomuto případu se CT snaží vyhnout, při překladu některých FVG ovšem muselo dojít k výrazové nivelizaci:

VT 120–122: Dieser Bund bildete die Basis der Bekennenden Kirche, die 1934 **ins Leben gerufen wurde**, und zu der auch Karl Barth, Helmut Gollwitzer und viele andere gehörten.

CT 102–103: Tento spolek vytvořil základ Vyznávající církve, **zformované** roku 1934, kam patřili mimo jiné i teologové Karl Barth, Helmut Gollwitzer a mnozí další.

Zvýší-li naopak překladatel výrazové vlastnosti překládaného subjektu, dochází k výrazovému zesilování (ibid., s. 124). Překladatel zesiluje na některých místech figurativnost a formálnost překládaných výrazů, aby tak vykompenzoval výrazově zeslabená místa překladu zmíněná výše:

VT 538–539: **Die Schutzmacht der SED**, die Sowjetunion mit ihrem Generalsekretär der Kommunistischen Partei Michail Gorbatschow, war selbst in eine tiefe Krise geraten.

CT 462–463: **Ochranná síla, která bděla nad SED**, tedy SSSR s generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu Michailem Gorbačovem, se sama ocitla v hluboké krizi.

Posledním výrazovým posunem je výrazová shoda, kterou docílíme pomocí výrazové substituce a záměny neboli inverze. Pokud vyměníme místo výskytu určitého výrazového prvku v překladě, abychom v širším obraze díla dosáhli stejného funkčního účinku, jedná se o výrazovou inverzi (ibid., s. 123). Za příklad inverze můžeme považovat výše zmíněnou ukázkou CT 462–463, která má za úkol kompenzovat případnou výrazovou nivelizaci předchozího frazeologismu a vzletnějších větných struktur. Překlad ovšem pracuje i s výrazovou substitucí, kdy se výrazový subjekt nahradí podobně stylisticky příznakovým spojením (ibid., s. 127). Příklady výrazové substituce bychom našli v kapitole o figurativnosti (3.4.4.3), kde jsou blíže popsány příklady substituce německých metafor domácími metaforami.

3.5.2 Překladové posuny

Gromová na základě Popoviče (2009, s. 57) rozlišuje v kontextu celého literárního komunikátu posun funkční a nefunkční. Posun funkční je obhajitelný posun vzhledem ke komunikační situaci a funkci komunikátu (ibid.). Dle Popoviče (1975, s. 122) se jedná ze strany překladatele o adekvátní snahu vyjádřit prvky v podmínkách dvou odlišných systémů. Překladatel CT se tedy snažil vyhnout opačnému případu, posunu nefunkčnímu.

Na úrovni lingvistické se dále rozlišuje posun konstitutivní, který je nevyhnutelný, a posun individuální, tedy posun podmíněný překladatelovou vlastní poetikou (ibid., s. 132). Ke konstitutivním posunům docházelo např. při překladu FVG (3.4.1.3). Individuální posuny se překladatel snažil snížit na minimum. Když se však překladatel rozhodl např. poupravit slovosled, změnit důraz ve větě nebo spojil či oddělil určité větné celky, jedná se o individuální posuny:

VT 52–55: Auf der Wannseekonferenz vom 20. Januar 1942 wurden Einzelheiten der seit 1941 geplanten Vernichtung der europäischen Juden besprochen, wie Zuständigkeiten für die Deportations- und Vernichtungsaktionen, Maßnahmen zu deren Umsetzung wie auch die Festlegung des räumlichen und zeitlichen Ablaufes.

CT 45–49: Na konferenci ve Wannsee 20. ledna 1942 se projednávaly detaily „konečného řešení židovské otázky“, plánu rozvíjeného od roku 1941 s cílem zničit evropské Židy. Jednalo

se např. o tom, kdo bude mít ve své kompetenci deportace a genocidu, o opatřeních nutných pro jejich provedení a o určení místa a času průběhu.

V neposlední řadě zmíníme posun tematický, jenž vzniká náhradou originálních reálií, ale i výrazových prostředků prvky domácími, a posun negativní, jenž vzniká nepochopením originálu (Popovič dle Vilikovského, 1984, s. 43). Tematický posun se realizuje jako substituce (ibid.). V CT překladatel substituuje např. originální metafory metaforami domácími, což je blíže popsáno v části o figurativnosti (3.4.4.3). Negativnímu posunu se však překladatel snažil zamezit.

3.5.3 Intelektualizace

Levý (2012, s. 132) uvádí, že základní snahou překladatele je dílo cílovému čtenáři udělat srozumitelné, a tak se překlad zlogičťuje, vykládá se v něm nedořečené apod. Na několika místech bakalářského překladu bylo nutné aplikovat intelektualizaci:

VT 202–205: Die Gruppe konzipierte, druckte und verteilte über verschiedene Verbreitungswege in der Region München und später auch in anderen deutschen Städten insgesamt **sechs Flugblätter** bei steigender Auflage.

CT 170–171: Skupina tvořila a tiskla celkem **šest typů letáků**, a to ve stále větším množství. Různými cestami je šířila v mnichovském regionu a později i v dalších německých městech.

Ve výše zmíněné ukázce bylo nutné explicitovat slovní spojení *sechs Flugblätter*, které ne zcela vystihuje realitu letáků odbojové skupiny Bílá růže. Tato skupina vytvořila šest letáků, respektive šest typů letáků, které poté tiskla a ve velmi vysokém množství šířila dál (Štefek, 2023). Překladatel se rozhodl tuto nedořečenou skutečnost dovysvětlit. Do slovního spojení vložil pomocné substantivum *typ*, které naznačuje, že skupina letáky tiskla podle druhu.

Na několika místech CT užívá překladatel také vnitřní vysvětlivky. Pomocí vnitřních vysvětlivek autor zpravidla explikuje kulturní a jazykové presupozice. Takovouto kulturní presupozicí je např. termín *Bundeskanzler* (VT 457), jenž bývá v českých textech přímo překládán jako *spolkový kancléř*. Cílový čtenář by si tento český výraz ovšem nemusel ihned spojit s někdejší SRN. Dochází texty k explikaci výrazu, a text se zároveň stane pro českého čtenáře logičtější:

VT 457–459: Als Bundeskanzler Willy Brandt 1970 zu Gesprächen mit der DDR-Führung nach Erfurt kam, skandierten tausende Demonstranten: „Willy Brandt, regier‘ du unser Land.“

CT 391–393: Když se Willy Brandt, **kancléř SRN**, vydal roku 1970 na pohovory s lídry NDR do Erfurtu, skandovaly zde tisíce demonstrantů: „Willy Brandte, vládni *ty* naší zemi.“

Překladatel také uvádí např. české vysvětlivky německých názvů některých odbojových skupin nacházejících se v závorce. Vysvětlivky se závorkami ovšem nesmí narušovat plynulost textu. Tento postup je blíže popsán v kapitole o skupinových antroponymech (3.4.1.1).

4 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vyhotovit instrumentální, funkčně ekvivalentní překlad zkráceného textu *Widerstand und Opposition in zwei deutschen Diktaturen 1933–1989*.

V souladu s hypotetickou překladatelskou zakázkou tak vznikl populárně naučný odborný text, který cílí na české čtenáře bez větších poznatků v dějinách německého odboje 20. století.

Na úrovni lexika se překladatel zabýval především problematikou antroponym, označujících historické osobnosti či jednotlivé odbojáře, a skupinových antroponym německého odboje. Překladatel k nim přistupoval systematicky a k českému překladu případně uváděl jejich německý název na základě více faktorů, např. pokud byl překlad skupinového antroponyma v češtině lexikalizovaný, pokud byl dohledatelný ve více odborných publikacích apod. Překladatel musel také systematicky pracovat se zkratkami, toponymy, tituly existujících děl atd.

Z morfologické stránky se překladatel zaměřil především na práci s videm, který v CT určoval zvláště pomocí větného kontextu.

Ze syntaktického a stylistického hlediska bylo nutné správně pracovat s citacemi a interpunkčními znaménky. V tomto ohledu bylo v překladu velmi důležité zachovat také figurativnost, která velmi výrazně přispívá k beletrizaci textu.

Na pragmatické úrovni textu se překladatel potýkal s četnými presupozicemi, jež se zpravidla týkaly německých dějin a politiky 20. století. Dále se překladatel rozhodl zachovat grafické rozložení VT. Zajímavá grafika a dobové fotografie dodávají textu populárně naučný charakter, a podmiňují tak jeho funkční styl. Proto bylo žádoucí tyto prvky přenést i do CT.

V neposlední řadě se překladatel zabýval tématem výrazových a překladových posunů a uvedl příklady a příčiny jejich výskytu v CT.

5 Literatura

5.1 Primární literatura

KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG E. V., 2019. *Widerstand und Opposition in zwei deutschen Diktaturen 1933–1989*. Online. Handreichungen zur Politischen Bildung, 27. Berlín: Konrad-Adenauer-Stiftung e. V. ISBN 978-3-95721-563-5.

Dostupné z: <https://www.kas.de/documents/252038/6469788/Widerstand+und+Opposition+in+zwei+deutschen+Diktaturen.pdf/ee19ff12-fe3d-18ae-3be9-8ed46d9dfe79?version=1.1&t=1561652243927>. [cit. 2024-07-08].

5.2 Sekundární literatura

Aspekt, 2017. Online. In: SCHNEIDER, Roman a LANG, Christian. LEIBNIZ-INSTITUT FÜR DEUTSCHE SPRACHE. *Grammis: Grammatisches Informationssystem*. Berlín: de Gruyter. Dostupné z: <https://grammis.ids-mannheim.de/terminologie/378#:~:text=Der%20Terminus%20Aspekt%20bezeichnet%20eine%20imperfektivem%20und%20perfektivem%20Aspekt%20unterschieden.> [cit. 2024-07-08].

BAUM, Rainer C., NEŠPOR, Zdeňek R. (ed.), 2017. Nacismus. Online. In: SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V.V.I. *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Nacismus>. [cit. 2024-07-08].

BEYER, Rudolf (ed.), 1939. *Norimberské zákony*. Praha: Atlas.

Blockpolitik, 2009. Online. In: DOWE, Dieter; KUBA, Karlheinz a WILKE, Manfred, KUBINA, Michael (ed.). *FDGB-Lexikon: Funktion, Struktur, Kader und Entwicklung einer Massenorganisation der SED (1945-1990)*. Berlín. ISBN 978-3-86872-240-6. Dostupné z: <http://library.fes.de/FDGB-Lexikon/texte/sachteil/b/Blockpolitik.html>. [cit. 2024-07-09].

BONHOEFFER INITIATIVE, © 2019. *Bonhoeffer Initiative*. Online. KZ-GEDENKSTÄTTE FLOSSENBÜRG. Bonhoeffer Initiative. Dostupné z: <https://www.bonhoeffer-initiative.com/de/dietrich-bonhoeffer/work>. [cit. 2024-07-08].

- BONHOEFFER, Dietrich, 1933. *Die Kirche vor der Judenfrage*. Online. B. d.
Dostupné z: http://www.geschichte-bk-sh.de/fileadmin/user_upload/BK_im_Reich/Die_Kirche_vor_der_Judenfrage.pdf.
[cit. 2024-07-09].
- BOZDĚCHOVÁ, Ivana, 2017. Kompozice (skládání). Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOMPOZICE>.
[cit. 2024-07-08].
- CVRČEK, Václav, 2015. *Mluvnice současné češtiny*. Vydání druhé. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-2834-9.
- ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva, 2008. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-961-4.
- DONALIES, Elke, 2024. Komposition. Online. In: SCHNEIDER, Roman a LANG, Christian. LEIBNIZ-INSTITUT FÜR DEUTSCHE SPRACHE. *Grammis: Grammatisches Informationssystem*. Berlín: de Gruyter, 2024-03-12. Dostupné z: <https://grammis.ids-mannheim.de/systematische-grammatik/585>. [cit. 2024-07-08].
- DUDEN, © 2024a. Anführungszeichen. Online. In: *Duden*. Berlín: Cornelsen Verlag. Dostupné z: <https://www.duden.de/sprachwissen/rechtschreibregeln/anfuhrungszeichen>. [cit. 2024-07-08].
- DUDEN, © 2024b. Nazismus. Online. In: *Duden*. Berlín: Cornelsen Verlag. Dostupné z: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Nazismus>. [cit. 2024-07-08].
- DUDEN, © 2024c. Rad. Online. In: *Duden*. Berlín: Cornelsen Verlag. Dostupné z: https://www.duden.de/rechtschreibung/Rad_Fahrrad#google_vignette. [cit. 2024-07-08].
- EROMS, Hans-Werner, 2008. *Stil und Stilistik: Eine Einführung*. Berlín: Erich Smidt Verlag. ISBN 978-3-503-09823-1.
- HARVALÍK, Milan, 2017. Exonymum. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno:

Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXONYMUM>. [cit. 2024-07-08].

HELBIG, Gerhard a BUSCHA, Joachim, 2017. *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Stuttgart: Ernst Klett Sprachen. ISBN 978-3-12-606365-4.

HLADKÁ, Zdeňka a NEKULA, Marek, 2017. Vlastní jméno (proprium). Online. In KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VLASTNÍ%20JMÉNO>. [cit. 2024-07-08].

JAKOBSON, Roman, 1995. *Poetická funkce*. Jinočany: H & H. ISBN 80-857-8783-0.

JELÍNEK, Milan, 2017. Kondenzace. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KONDENZACE>. [cit. 2024-07-08].

KARLÍK, Petr, 2017a. Nominalizace. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NOMINALIZACE>. [cit. 2024-07-08].

KARLÍK, Petr, 2017b. Participium (příčestí). Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PARTICIPIUM#-cí-ové%20participium%20verbální>. [cit. 2024-07-08].

KNAPPOVÁ, Miloslava, 2017. Chrématonymum. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CHRÉMATONYMUM#ergonymum>. [cit. 2024-07-08].

KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG E. V., © 2024a. *Organisation – Konrad-Adenauer-Stiftung*. Online. Konrad-Adenauer-Stiftung. Dostupné z: <https://www.kas.de/de/organisation>. [cit. 2024-07-08].

KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG E. V., © 2024b. *Handreichungen zur Politischen Bildung*. Online. Konrad-Adenauer-Stiftung. Dostupné

z: <https://www.kas.de/de/handreichungen-zur-politischen-bildung>. [cit. 2024-07-08].

KRČMOVÁ, Marie, 2017. Odborný styl. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*.

Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ODBORNÝ%20STYL>. [cit. 2024-07-08].

KŘÍSTEK, Michal, 2017. Expresivum. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno:

Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>. [cit. 2024-07-08].

LANDSBERG, Torsten, 2022. *Deutscher Adel: Titel ja, Privilegien nein*. Online. Deutsche Welle. 2022-09-08. Dostupné z: <https://www.dw.com/de/deutscher-adel-ohne-privilegien/a-50004200>. [cit. 2024-07-08].

LEVÝ, Jiří, 2012. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof. ISBN 978-80-87561-15-7.

MALÁ, Jiřina, 2003. *Einführung in die deutsche Stilistik*. Vyd. 2. rozš. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3267-7.

MAREŠ, Petr, 2017. Umělecký styl (styl krásné literatury). Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita.

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/UMĚLECKÝ%20STYL>. [cit. 2024-07-08].

MDH 21, b. d. Národní fronta. Online. In: MDH 21. *Slovník muzea dělnického hnutí*. B. d. Dostupné z: <https://www.mdh21.cz/slovník/narodni-fronta/>. [cit. 2024-07-09].

MDR, 2010. *Nationale Front*. Online. MDR. MDR. Leipzig.

Dostupné z: <https://www.mdr.de/geschichte/ddr/politik-gesellschaft/nationale-front-ddr-100.html>. [cit. 2024-07-09].

MÜLLER, Helmut M.; VOLLRATH, Hanna a KRIEGER, Karl-Friedrich, 1995. *Dějiny Německa*. Dějiny států. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-125-5.

NEKULA, Marek, 2017. Metafora. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>. [cit. 2024-04-06].

NORD, Christiane, 1995. Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse. 3. Heidelberg: Julius Groos Verlag. ISBN 3-87276-649-X.

NÜBLER, Norbert; BISKUP, Petr a KRESIN, Susan, 2017. Vid (aspekt). Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VID>. [cit. 2024-07-08].

PIUS XI., 1937. *Encyklika Pia XI.: Divini Redemptoris. S palčivou starostí*. Online. 2. Olomouc: Lidové knihkupectví a nakladatelství v Olomouci. Dostupné z: <http://librinostri.catholica.cz/download/PiuXIDivinReSPalBole-r0.pdf>. [cit. 2024-07-09].

PLESKALOVÁ, Jana, 2017a. Antroponymum. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ANTROPONYMUM>. [cit. 2024-07-08].

PLESKALOVÁ, Jana, 2017b. Toponymum (vlastní jméno zeměpisné, geonymum). Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>. [cit. 2024-07-08].

POPOVIČ, Anton, 1975. *Teória umeleckého prekladu*. 2. Bratislava: Tatran. ISBN 508/381856.

RUSÍNOVÁ, Zdenka, 2017. Derivace. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DERIVACE>. [cit. 2024-07-08].

ŠTEFEK, Jiří, 2023. *Statečný hlas odporu proti Hitlerovi. Před 80 lety se tragicky uzavřel příběh odbojové skupiny Bílá růže*. Online. Reflex.

Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/117651/statecny-hlas-odporu-proti-hitlerovi-pred-80-lety-se-tragicky-uzavrel-pribeh-odbojove-skupiny-bila-ruze.html>. [cit. 2024-07-09].

ŠTÍCHA, František, 2003. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Argo. ISBN 80-720-3503-7.

ŠTÍCHA, František, 2017. Hierarchizace propozice. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (ed.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita.

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HIERARCHIZACE%20PROPOZICE#deage ntizace>. [cit. 2024-07-08].

TENGLER, Jiří (ed.), 2022. *Pokoj a mír světu daruj*. Online. Omnis terra.

Dostupné z: <https://omnisterra.evangnet.cz/pokoj-mir-svetu-daruj>. [cit. 2024-07-09].

THEUER, Werner, b. d. *Biographie Robert Havemann*. Online. ROBERT-HAVEMANN-GESELLSCHAFT E. V. Robert Havemann Gesellschaft: Archiv der DDR-Opposition. Berlín. Dostupné z: <https://www.havemann-gesellschaft.de/ueber-uns/wer-war-robert-havemann/biographie-robert-havemann/>. [cit. 2024-07-09].

ÚSTAV ČESKÉHO NÁRODNÍHO KORPUSU, b. d. *Český národní korpus*. Online.

Dostupné z: <https://www.korpus.cz>. [cit. 2024-07-08].

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR, V. V. I., © 2008–2024a. *Internetová jazyková příručka*. Online. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>. [cit. 2024-07-08].

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR, V. V. I., © 2008–2024b. *Uvozovky*. Online.

In: *Internetová jazyková příručka*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.

Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=162>. [cit. 2024-07-08].

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR, V. V. I., © 2011. *Kolo*. Online. In: *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.

Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kolo&sti=EMPTY&whe re=hesla&hsubstr=no>. [cit. 2024-07-08].

VILIKOVSKÝ, Ján, 1984. *Preklad ako tvorba*. Studia letteraria. Bratislava: Slovenský spisovateľ.

ŽUPANIČ, Jan, b. d. *Šlechtické tituly*. Online. Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii. Dostupné z: <https://novanobilitas.eu/slechticke-tituly>. [cit. 2024-07-08].

6 Přílohy

6.1 Glosář

Názvy a zkratky vybraných německých odbojových skupin, organizací, institucí, politických stran a států (podle pořadí výskytu)	
V době nacistické diktatury	
VT	CT
NSDAP	Národně socialistická (nacistická) strana (NSDAP)
Deutsche Christen	Němečtí křesťané
Pfarrernotbund	Ochranné sdružení farářů
Bekennende Kirche	Vyznávající církev
Geheime Staatspolizei (Gestapo)	gestapo
Rote Kapelle	Rudá kapela
Hitlerjugend (HJ)	Hitlerova mládež
Wandervogelbewegung	hnutí Putující pták
Bündische Jugend	Spolková mládež
Edelweißpiraten	Piráti protěže
Leipziger Meuten	Lipské smečky
Erfurter Meuten	Erfurtské smečky
Swing-Jugendliche	Swingová mládež
Weißer Rose	Bílá růže
Kreisauer Kreis	Kreisavský kroužek

V době socialistické diktatury	
VT	CT
DDR	Německá demokratická republika (NDR) / Východní Německo
SBZ	sovětská okupační zóna
Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)	Sociálně demokratická strana Německa (SPD)
Kommunistische Partei Deutschlands (KPD)	Komunistická strana Německa (KDP)
Sozialistische Einheitspartei (SED)	Sjednocená socialistická strana Německa (SED)
Christlich-Demokratische Union (CDU)	Křesťanskodemokratická unie Německa (CDU)
Liberal-Demokratische Partei Deutschlands (LDPD)	Liberálně demokratická strana Německa (LDPD)
UdSSR	SSSR
Bundesrepublik	Spolková republika Německo (SRN) / Západní Německo
FDP	Svobodná demokratická strana (FDP)
Beat-Bewegung	Beatové hnutí
Neu-Beginnen	Nový počátek
Europäische Union	Evropská unie
Bausoldaten	stavební vojáci
Schwerter zu Pflugscharen	Meče v radlice
Sozialdemokraten (SDP)	sociální demokraté (SDP)
Demokratischer Aufbruch (DA)	Demokratický přelom (DA)
Neues Forum (NF)	Nové fórum (NF)
Demokratie jetzt (Dj)	Demokracie teď (Dj)
Vereinte Linke (VL)	Spojená levice (VL)

6.2 Výchozí text